

Working Papers

ISS

**Instytut Studiów Społecznych
Uniwersytet Warszawski**

**Institute for Social Studies
University of Warsaw**

*

Seria: PRACE MIGRACYJNE, nr 5

Imigracja do Polski w świetle urzędowych statystyk

**Katarzyna Głębicka,
Ewa Kępińska,
Piotr Koryś,
Barbara Sakson**

Maj 1997

**ISS is affiliated with the Institute for Social Research at the University of Michigan,
Ann Arbor, MI**

Ośrodek Badań nad Migracjami
Instytut Studiów Społecznych UW
Stawki 5/7
00-183 Warszawa
Tel: 48+22+8315153
Fax: 48+22+8314933
Internet: ISSINFO@SAMBA.ISS.UW.EDU.PL

Seria: PRACE MIGRACYJNE, nr 5

IMIGRACJA DO POLSKI W ŚWIETLE URZĘDOWYCH STATYSTYK

**K. Głębicka
E. Kępińska
P. Koryś
B. Sakson**

SPIS TREŚCI

IMIGRACJA DO POLSKI W ŚWIETLE DANYCH I STATYSTYKI.....	5
1. Wprowadzenie	5
2. Źródła danych	6
2.1. Dane Powszechnego Systemu Ewidencji Ludności	6
2.2. Dane Głównego Urzędu Statystycznego	7
2.3. Dane Krajowego Urzędu Pracy	8
2.4. Dane Biura do spraw Migracji i Uchodźstwa	8
3. Pracownicy cudzoziemscy na polskim rynku pracy	9
3.1. Praca cudzoziemców według województw	9
3.2. Geografia pracowników cudzoziemskich	10
3.3. Kategorie pracowników cudzoziemskich w Polsce	12
4. Imigranci osiedlający się w Polsce na stałe	14
4.1. Osiedlanie się imigrantów na pobyt stały według województw, płci i wieku	15
4.2. Geografia imigracji do Polski	16
4.3. Wykształcenie imigrantów w Polsce	17
5. Cudzoziemcy z kartami stałego pobytu	19
5.1. Cudzoziemcy z KSP według województw i płci	19
5.2. Geografia cudzoziemców z KSP	21
5.3. Wykształcenie cudzoziemców z KSP	21
6. Województwo warszawskie	22
6.1. Pracownicy cudzoziemscy w województwie warszawskim	22
6.2. Imigranci na stałe w województwie warszawskim	22
6.3. Osoby z kartami stałego pobytu w województwie warszawskim	23
7. Podsumowanie	25
KARTA STAŁEGO POBYTU – ANALIZA WYCINKA LEGALNEJ IMIGRACJI DO POLSKI W LATACH 1992-1995*	27
1. Wprowadzenie	27
2. Cudzoziemcy w Polsce w świetle przepisów prawnych	27
3. Uwagi metodologiczne	29
4. Cudzoziemcy, którzy uzyskali kartę stałego pobytu w latach 1992-1995	30
4.1. Karty stałego pobytu wydane w 49 województwach	30
4.1.1. Rozkład przestrzenny	30
4.1.2. Kraje pochodzenia	33
4.1.3. Dynamika roczna	34
4.2. Województwo stołeczne	36
CUDZOZIEMCY PRZEBYWAJĄCY W POLSCE CZASOWO (NA PODSTAWIE WIZ POBYTOWYCH): LATA 1995 I 1996	43
1. Wprowadzenie	43
2. Zasady udzielania pozwoleń na pobyt czasowy	43
3. Wizy wydane w Polsce w latach 1995 i 1996	44
3.1. Uwagi o danych	44
3.2. Trend, struktura i sezonowość udzielania wiz	44
3.3. Cudzoziemcy według obywatelstwa	45
3.4. Województwa docelowe	47
4. Rejestry wizowe	48
4.1. Wprowadzenie. Uwagi o danych	48
4.2. Pobytu czasowe	49
4.2.1. Informacje ogólne	49
4.2.2. Kraj pochodzenia i długość pobytu w Polsce	49
4.2.3. Typy wiz	50
4.3. Studenci cudzoziemscy	51
4.4. Analiza łączna	52
5. Uwagi końcowe	56

* Dane Systemu obsługi cudzoziemców "Obcy" Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW dotyczące kart stałego pobytu zawierają liczbę cudzoziemców, w podziale na obywatelstwo, którzy uzyskali kartę stałego pobytu w 49 województwach w poszczególnych latach *po raz pierwszy i po raz kolejny*. Rozbieżności w opracowaniach K. Głębickiej i B. Sakson oraz E. Kępińskiej w przedstawianych danych wynikają z oparcia się w analizie albo na liczbie wydanych kart stałego pobytu *po raz pierwszy* (K. Głębicka, B. Sakson), albo ogółem - *po raz pierwszy i po raz kolejny* (E. Kępińska).

Badanie przeprowadzono w ramach projektu badawczego zamawianego Komitetu Badań Naukowych: "Imigranci: przyczyny napływu, cechy demograficzno-społeczne, funkcjonowanie w społeczeństwie polskim" (PBZ-042-05), na zamówienie Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW.

Katarzyna Głębicka, Barbara Sakson

IMIGRACJA DO POLSKI W ŚWIETLE DANYCH I STATYSTYKI

1. Wprowadzenie

W efekcie zmian politycznych, które nastąpiły w 1989 roku w Europie Środkowo - Wschodniej w stosunkach z innymi państwami Polska przyjęła m.in. zasadę swobodnego przepływu osób. W związku z tym zniesiono ograniczenia administracyjne, utrudniające lub uniemożliwiające obywatelom polskim swobodne wyjazdy za granicę, a cudzoziemcom - przyjazd do Polski. Swoistym symbolem tych przemian było zniesienie w 1989 roku kart przekroczenia granicy - dokumentu umożliwiającego administracji państwowej kontrolę nad wyjazdami, przyjazdami i okresem pobytu za granicą obywateli polskich.

Według stanu na dzień 15 kwietnia 1996 roku Polska miała pełny ruch bezwizowy z 61 krajami, przy czym zdecydowana większość umów o ruchu bezwizowym została zawarta przez Polskę po 1990 roku.

Od 1990 roku obserwuje się w Polsce stale rosnący napływ cudzoziemców. Wśród cudzoziemców, napływających do Polski są turyści, biznesmeni, pracownicy zagraniczni, imigranci ekonomiczni, migranci tranzytowi, uciekinierzy wojenni, poszukiwacze azylu i uchodźcy, studenci i uczniowie. Do specyficznych elementów obecnej imigracji do Polski można zaliczyć repatriację ludności pochodzenia polskiego z Kazachstanu, migrację powrotną dawnych emigrantów z Polski, olbrzymie rozmiary ruchów granicznych na granicy z Niemcami.

Stopniowo przyjmowane są w Polsce standardy uznawane w politykach imigracyjnych przez państwa Unii Europejskiej. Zakładają one zachowanie zasady swobodnego przepływu osób przy jednoczesnym przeciwdziałaniu napływowi niepożądanych grup cudzoziemców i nielegalnej migracji. Proces ten wyznaczany jest tempem włączania Polski do struktur europejskich.

Ratyfikacja w 1991 roku Konwencji Genewskiej z 1951 roku dotyczącej statusu uchodźców i Protokołu Nowojorskiego z 1967 roku została uzupełniona nowelizacją ustawy o cudzoziemcach wprowadzającą instytucję statusu uchodźcy.

Ważnym elementem kształtowania polityki migracyjnej jest porządkowanie norm prawnych dotyczących statusu cudzoziemców przebywających na terytorium RP. W 1994 roku uchwalona została nowa ustawa o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, nadająca cudzoziemcom mającym status uchodźcy w Polsce lub prawo stałego pobytu takie same prawa na rynku pracy, jakie posiadają obywatele polscy. W 1996 roku w życie weszła nowa ustawa o pomocy społecznej wprowadzająca analogiczne rozwiązania. Zrównuje ona cudzoziemców mających prawo stałego pobytu lub status uchodźcy w zakresie dostępu do świadczeń socjalnych z obywatelami polskimi oraz prezentuje zasady na jakich korzystać mogą z tych świadczeń inne grupy cudzoziemców [Dz. U. nr 47 poz.100/1996].

Równocześnie jednym z podstawowych kierunków polityki migracyjnej państwa jest przeciwdziałanie zjawisku nielegalnej migracji i napływowi grup niepożądanych cudzoziemców. Służą temu podejmowane w latach 1990-1995 inicjatywy zmierzające do skutecznej ochrony granic zewnętrznych państwa i kontroli ruchu osobowego. Szczególne znaczenie przykłada się do zwalczania zjawiska nielegalnego zatrudnienia i nielegalnego

pobytu. Z tą myślą w nowej ustawie o cudzoziemcach przewidziano szereg środków prawnych służących do zwalczania nielegalnej migracji, pobytu i zatrudnienia. Ma to szczególne znaczenie ze względu na ciągły napływ liczby cudzoziemców na terytorium RP.

Do specyficznych elementów sytuacji migracyjnej Polski można zaliczyć repatriację osób pochodzenia lub narodowości polskiej. Rosnąca presja repatriacyjna dotyczy przede wszystkim Polaków zamieszkałych na terytorium b. ZSRR, w tym przede wszystkim Kazachstanu. Odpowiadając na tę presję, jak również oczekiwania społeczne Rząd RP przyjął w dniu 14 maja 1996 roku założenia polityki repatriacyjnej państwa. Oznaczają one faktycznie rozpoczęcie procesu repatriacji osób narodowości lub pochodzenia polskiego.

W niniejszym opracowaniu zostaną opisane kategorie imigrantów, które przebywają w Polsce legalnie, na podstawie ogólnie dostępnych, publikowanych oraz niepublikowanych danych. Autorki skoncentrowały się na charakterystyce następujących grup imigrantów:

- posiadających kartę stałego pobytu - osoby, które uzyskały zezwolenie na stałe zamieszkanie na terytorium RP, zwane dalej osiedleniem się;
- podejmujących legalnie zatrudnienie u pracodawcy polskiego - osoby, posiadające przy przekraczaniu granicy państwa związane z tym zezwolenie na pobyt tj. wizę pobytową o symbolu "06", wydaną przez polskie przedstawicielstwo za granicą na podstawie okazanego zezwolenia na zatrudnienie wydawanego dla pracodawcy polskiego przez terytorialnie właściwego Dyrektora wojewódzkiego urzędu pracy;
- posiadających zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony - osoby, które wykażą, że zachodzą okoliczności uzasadniające ich zamieszkanie na terytorium RP przez okres dłuższy niż 1 rok; okolicznościami takimi mogą być w szczególności:
 - 1) zatrudnienie na podstawie uzyskanego zezwolenia i zgody,
 - 2) prowadzenie działalności gospodarczej,
 - 3) podjęcie nauki (studenci cudzoziemscy),
 - 4) zawarcie związku małżeńskiego z obywatelem polskim lub cudzoziemcem posiadającym zezwolenie na osiedlenie się;
- przybywających z zagranicy na pobyt stały - osoby, które po przyjeździe do Polski dokonały czynności zameldowania się na pobyt stały.

2. Źródła danych

Statystyka migracji w Polsce wykorzystuje rozmaite źródła danych pierwotnych. Niestety źródła te nie są kompatybilne a ich wykorzystanie nie prowadzi łącznie do wewnątrznie spójnego zbioru danych. Osłabia to w znacznym stopniu jakość funkcjonujących źródeł statystycznych.

2.1. Dane Powszechnego Systemu Ewidencji Ludności

W statystyce polskiej ujmowano wyłącznie dwa strumienie: emigrację i imigrację, nierozzerwalnie połączone z aktem wymeldowania bądź zameldowania na pobyt stały¹. Podstawowym źródłem tych danych jest centralny rejestr ludności - Powszechny System Ewidencji Ludności, tzw. PESEL. Rejestr ten odnotowuje fakty zameldowań na stałe osób, które przybyły z zagranicy, a nie posiadały w Polsce stałego zameldowania - w odniesieniu do imigracji - oraz fakty wymeldowań z pobytu stałego celem wyjazdu za granicę oraz wymeldowań na okres czasowy, jeżeli zmiana miejsca zamieszkania dotyczyła przemieszczenia poza granice jednostki terytorialnej (kraju) - w rozumieniu emigracji.

¹ Zameldowanie na pobyt stały oznacza nabycie przez osobę uprawnień stałego mieszkańca kraju.

Zgodnie z ustawą z dnia 10 kwietnia 1974 roku o ewidencji i dowodach osobistych² oraz po uwzględnieniu zmian wprowadzonych do powyższej ustawy z dniem 26 kwietnia 1984 roku³ przy zameldowaniu na pobyt stały cudzoziemiec⁴ zgłasza swoje dane osobowe oraz przedstawia kartę stałego pobytu (KSP), a w razie gdy poprzednie miejsce pobytu stałego cudzoziemca znajdowało się za granicą, przedstawia ponadto potwierdzenie zameldowania na pobyt czasowy. Zameldowanie na pobyt stały występuje w miejscowości określonej w KSP cudzoziemca. Żeby zatem zostać imigrantem w sensie przepisów prawnych, należało wystąpić do wojewody właściwej jednostki terytorialnej o wydanie KSP. Z uwagi na nieprecyzyjne warunki przyznawania kart stałego pobytu można było wystąpić jednocześnie do wojewodów kilku województw o pozwolenie na pobyt stały. Cudzoziemiec mógł zatem być imigrantem kilkakrotnym w danym czasie. Ponadto mogła zaistnieć sytuacja uzyskania przez cudzoziemca karty stałego pobytu po wieloletnim niekiedy pobycie w Polsce, bądź na podstawie wizen czasowej, bądź po pobycie nielegalnym. Imigrantem w świetle przepisów cudzoziemiec stawał się zatem z chwilą otrzymania KSP, a nie w faktycznym roku przybycia do Polski.

Nie ma również racjonalnych przesłanek aby zakładać, iż wszyscy cudzoziemcy, którym zezwolono na zamieszkanie na terenie kraju, rzeczywiście w nim się osiedlili. Można było zatem zostać stałym mieszkańcem Polski, który to fakt odnotowany został w rejestrze ewidencji ludności, mieszkając praktycznie poza jej granicami.

W przypadku emigracji centralny rejestr ludności rejestruje tylko te informacje, które osoba wyjeżdżająca z kraju decydowała się (ew. była zmuszona) podać. Z uwagi na fakt, że udzielenie takiej informacji przez osobę zamierzającą wyjechać z kraju nie jest obowiązkiem pociągającym za sobą skutki prawne, potencjalny emigrant dokonuje aktu wymeldowania najczęściej tylko w przypadku gdy wymaga tego procedura migracyjna kraju docelowego. Dane systemu PESEL stanowią zatem podstawę tylko do oceny skali migracji zagranicznych w sensie stosowanej w Polsce definicji urzędowej.

Sformułowane powyżej przypadki sugerują, iż pomiar migracji (zgodnie z obowiązującą definicją), oparty jest zatem na ewidencji zameldowań/wymeldowań, nie zaś na rzeczywistych wędrówkach ludności, jak również to, iż można mieć pewne wątpliwości co do kompletności danych dotyczących rejestracji tych zdarzeń.

2.2. Dane Głównego Urzędu Statystycznego

Przetwarzaniem i publikacją danych o migracjach gromadzonych przez Powszechny System Ewidencji Ludności (PESEL) zajmuje się Główny Urząd Statystyczny. Dane publikowane przez GUS pochodzą ze sprawozdawczości organów ewidencji ludności o ruchu wędrówkowym ludności w kraju oraz wyjazdach na stałe za granicę i przyjazdach z zagranicy na pobyt stały. Zgodnie z urzędową definicją migracji GUS rozróżniał jedynie imigrację na stałe (przyjazdy do kraju, których następstwem było zameldowanie się na pobyt stały, przez osoby dotąd nie zameldowane w Polsce) oraz emigrację (odnoszącą się do osób wymeldowujących się z miejsca stałego pobytu w Polsce w związku z wyjazdem z Polski na stałe). Dane dotyczące imigracji opracowywane są na podstawie zgłoszeń pobytu stałego, a o emigracji - na podstawie odrębnej sprawozdawczości dotyczącej wymeldowań z kraju z powodu wyjazdu na stałe za granicę⁵. Wyjazd na pobyt czasowy traktowany jest natomiast jako forma migracji powrotnej, chociaż w rzeczywistości bywa często ukrytą formą zmiany

² Por. Dz. U. Nr 26, poz. 132.

³ Por. Dz. U. Nr 14, poz. 85.

⁴ Należy jednak podkreślić, iż statystyki polskie nie odnotowują obywatelstwa osoby przybyłej z zagranicy, jedynie kraj przybycia. Także do kategorii "cudzoziemiec" - w rozumieniu statystki migracji - zaliczane były również osoby polskiego pochodzenia wracające do kraju a nie legitymujące się adresem stałego zameldowania w Polsce.

⁵ Por. uwagi metodyczne zamieszczone w rocznikach demograficznych.

stałego miejsca zamieszkania, bądź wiąże się z długotrwałym zamieszkiwaniem poza granicami kraju. Statystyka migracji zagranicznych nie obejmowała do 1992 roku faktów przyjazdów i wyjazdów na pobyt czasowy. Pierwsze informacje o mieszkańcach Polski wymeldowanych na pobyt czasowy w związku z wyjazdem za granicę na okres dłuższy niż 2 miesiące (w dniu 31 grudnia danego roku) są ogłaszane przez GUS począwszy od 1993 roku. Źródłem tych informacji są "rejstry ewidencji".

2.3. Dane Krajowego Urzędu Pracy

Od 1992 roku w Krajowym Urzędzie Pracy istnieje rejestr wydanych pozwoleń na pracę dla cudzoziemców. Nie należy go jednak utożsamiać z rejestrem pracowników-migrantów przebywających w Polsce legalnie, gdyż nie są to pozwolenia wydane cudzoziemcom pragnącym podjąć pracę w Polsce lecz wydawane są konkretnemu pracodawcy polskiemu, który chce zatrudnić danego cudzoziemca. Uzyskanie zezwolenia nie musi jednocześnie oznaczać przyjazdu do Polski cudzoziemca czy podjęcia przez niego pracy w Polsce. Rejestry pracowników-migrantów zostały założone we wszystkich wojewódzkich urzędach pracy. Poza informacjami nt. wydanych wiz "06", czyli z prawem do pracy w WUP dysponują rejestrami cudzoziemców, którym została wydana karta stałego pobytu lub którzy posiadają wizę pobytową w związku z odbywaną nauką, studiami lub posiadają innego rodzaju wizy pobytowe.

2.4. Dane Biura do spraw Migracji i Uchodźstwa

W Departamencie do spraw Migracji i Uchodźstwa przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji funkcjonuje centralny rejestr cudzoziemców (tzw. "Obcy"), w którym systematycznie gromadzi się dane o osobach ubiegających się i uzyskujących KSP. Pełne dane obejmują jednak okres od 1992 roku. W okresie wcześniejszym zbieranie danych nie było systematyczne i nie jest kompletne. W skład grupy imigrantów legitymujących się KSP wchodzi osoby polskiego pochodzenia (reemigranci), które posiadają obywatelstwo innego kraju oraz cudzoziemcy pragnący osiedlić się w Polsce na stałe, a także obcokrajowcy, którzy chcą podjąć w naszym kraju legalną pracę. Uzyskanie KSP jest warunkiem do zalegalizowania pobytu cudzoziemca w Polsce. Uzyskanie przez imigrantów KSP jest równoznaczne z uzyskaniem przez nich równych praw i obowiązków z obywatelami polskimi, m.in. korzystają z prawa do nauki w szkołach państwowych, do bezpłatnej opieki medycznej, z prawa do zatrudnienia.

Poniżej przeanalizowane dane, z punktu widzenia 6-letniej przestrzeni czasowej, mają na celu ukazanie zmian, jakie zaistniały w tym czasie, utrwalających się stałych trendów i cech charakterystycznych procesów imigracyjnych do Polski.

3. Pracownicy cudzoziemscy na polskim rynku pracy

W związku z transformacją ustrojową, zachodzącymi zmianami oraz procesami społeczno-gospodarczymi w Polsce, jak również w całym regionie Europy Środkowo-Wschodniej, zasadniczo uległy zmianie charakter, kierunki i treść migracji ekonomicznych w tej części Europy. Ich udział - w ogólnym zatrudnieniu, aczkolwiek nie masowy - zwiększa się i jest zauważalny. W latach osiemdziesiątych i siedemdziesiątych zjawisko to było także widoczne, jednak cechowało się innymi przesłankami.

Od roku 1990 obserwuje się tendencję rosnącego napływu na terytorium RP pracowników cudzoziemskich legalnie podejmujących zatrudnienie u pracodawców zgodnie z przepisami Ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu z dnia 14 grudnia 1994 roku⁶.

Wojewódzkie urzędy pracy wydają od 1990 roku rocznie od 10 do 15 tys. zezwoleń na zatrudnienie cudzoziemców u pracodawców polskich. Obserwowanym, negatywnym zjawiskiem jest natomiast wzrastające zatrudnienie nielegalne (ze względu na brak w ostatnich latach systemu kontroli legalności zatrudnienia, oceny mają charakter szacunkowy). W oparciu o wycinkowe badania, nie zawsze mające charakter reprezentatywny, oraz ich prostą ekstrapolację - rocznie nielegalnie zatrudnia się ca" 100 tys. osób, głównie przy pracach krótkookresowych, sezonowych, na stanowiskach nie stanowiących tradycyjnej podaży wolnych miejsc pracy (indywidualne budownictwo prywatne, prace sezonowe w rolnictwie i ogrodnictwie, usługi prywatne, prace i zlecenia dorywcze).

Według danych przedstawionych przez wojewódzkie urzędy pracy w latach 1990-1995 w całym kraju wydano cudzoziemcom ogółem 53555 zezwoleń na pracę⁷, z tego ponad 63% stanowią zezwolenia indywidualne, a prawie 27% to zezwolenia wydane w ramach tzw. usług eksportowych i dopuszczonych kontraktów.

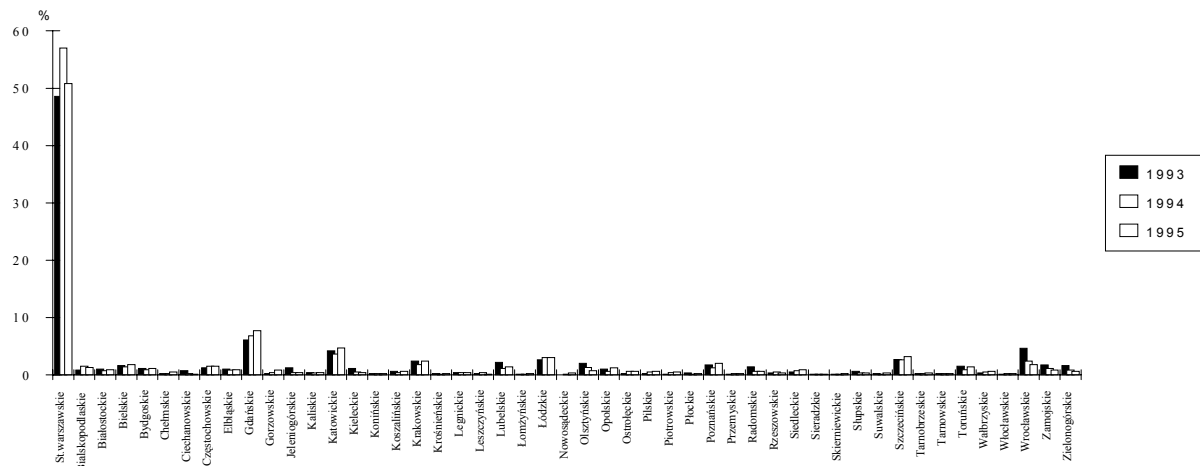
3.1. Praca cudzoziemców według województw

Największą część zezwoleń na pracę wydaje się corocznie w województwie warszawskim, gdzie cudzoziemcy otrzymują ponad połowę ogółu zezwoleń na pracę. Na kolejnym miejscu największą ilość zezwoleń wydaje się w województwach: gdańskim (7.7%), katowickim (4.7%), szczecińskim (3.2%), krakowskim (2.4%), poznańskim (2.0%) oraz wrocławskim (1.8%)⁸. Województwa pozostałe charakteryzowały się znikomym udziałem wydawanych zezwoleń - zob. rys.1.

⁶ Obwieszczenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 lutego 1997 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, Dz.U. Nr 25, poz. 128 z dnia 18 marca 1997 roku.

⁷ Zob. szerzej "Sprawozdania z badania sondażowego, Zezwolenia na pracę udzielane cudzoziemcom przez wojewódzkie urzędy pracy" za okres 1990-1996. Departament Statystyki, Analiz i Prognoz, KUP.

⁸ Udziały wydanych zezwoleń dla powyższych województw zostały przytoczone dla 1995 roku.

Rys. 1. Zezwolenia na pracę według województw (%)

Źródło: Opracowanie własne.

Można zaobserwować dość wyraźną koncentrację ubiegania się o zezwolenia na pracę dla cudzoziemców i wydawania decyzji w tej sprawie w województwach o silnie rozwiniętym przemyśle i budownictwie (Warszawa, Gdańsk, Katowice, Kraków, Poznań, Wrocław), a także w rolnictwie, a więc tam gdzie istnieje zapotrzebowanie na tanią siłę roboczą (często do prac sezonowych, w zawodach, gdzie brak jest chętnych pracowników polskich do wykonywania danego zajęcia). Natomiast nadgraniczne wschodnio-południowe województwa notują raczej stosunkowo niską liczbę wydawanych zezwoleń (nowosądeckie - 0.1%, krośnieńskie - 0.15%, chełmskie - 0.35%, przemyskie - 0.15%, rzeszowskie - 0.3%). Wyjątek w "ścianie wschodniej" stanowi województwo lubelskie - gdzie wydaje się rocznie 1.5% zezwoleń.

Ponadto obserwuje się stosunkowo wysoką korelację pomiędzy liczbą zarejestrowanych firm (spółek) zagranicznych na danym terenie (w danym województwie) a liczbą wydawanych przez wojewódzkie biura pracy zezwoleń na pracę dla cudzoziemców. 73,5% działających w Polsce zagranicznych spółek zarejestrowanych jest na terenie 8 województw. Są to województwa: warszawskie, gdańskie, poznańskie, katowickie, szczecińskie, wrocławskie, krakowskie i łódzkie.

Dane te potwierdzają kumulację obcej siły roboczej w dużych aglomeracjach miejskich, gdzie następuje kumulacja przemysłu, łatwy dostęp do rynków zbytu, dobrze zorganizowana sieć komunikacyjna, ułatwiająca handel, import i eksport.

3.2. Geografia pracowników cudzoziemskich

Zatrudnieni na terytorium RP cudzoziemcy pochodzili z 93 krajów ze wszystkich kontynentów. Znaczną liczebną przewagę wśród nich mają obywatele z nowopowstałych państw na terenie byłego Związku Radzieckiego. W ciągu badanego okresu obywatele b. ZSRR stanowili najliczniejszą grupę osób, które uzyskały zezwolenia na pracę w Polsce (44.7% ogółu zatrudnionych cudzoziemców).

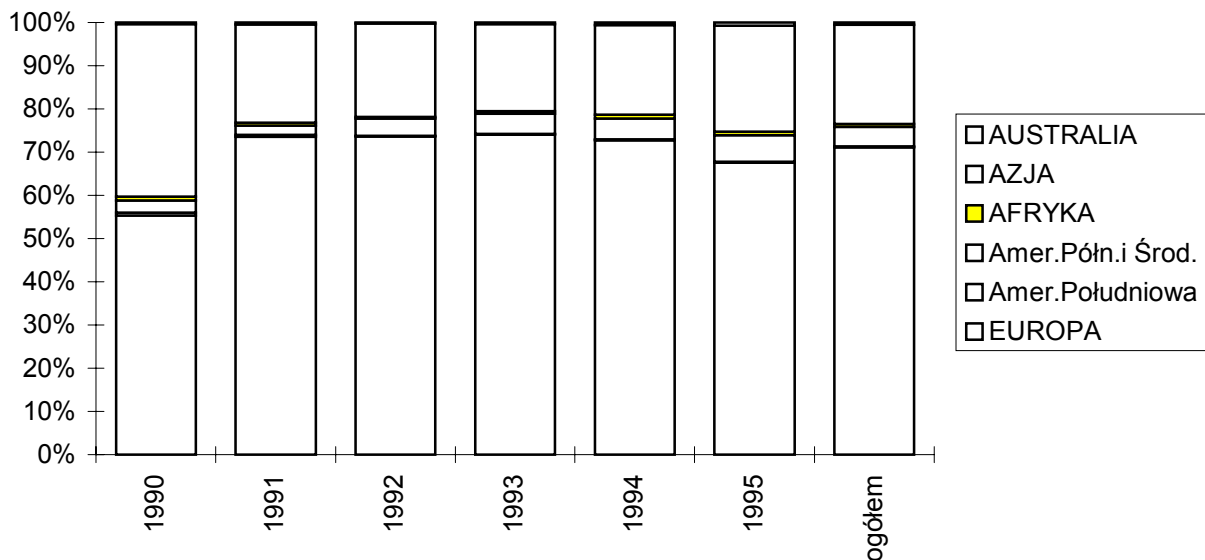
W badanym okresie obywatelom państw europejskich wydano łącznie 38142 zezwolenia na pracę, co stanowi 71.2% ogółu zezwoleń. Z tego najwięcej wydanych zezwoleń udzielono obywatelom Ukrainy (16.6%), Białorusi (14.3%), Rosji (11.7%), Wlk. Brytanii (5.1%) oraz Niemiec (4.6%).

W drugiej kolejności znaleźli się mieszkańcy państw azjatyckich, którym udzielono ogółem 12320 zezwoleń (23.0%), z tego większość wydano obywatelom Wietnamu (8.3%), oraz obywatelom Chin (6.8%). Z ogółu zezwoleń na pracę wydanych obywatelom krajów azjatyckich obywatele Wietnamu i Chin otrzymali łącznie 65.7%.

Trzecią grupę stanowią obywatele państw amerykańskich, którym w latach 1990-1995 wydano łącznie 2559 zezwoleń, co stanowi 4.8% ogółu zezwoleń. Natomiast obywatelom państw afrykańskich przydzielono - 0.7% zezwoleń, a dla kontynentu australijskiego - 0.5% zezwoleń.

Jak przedstawiono na rys.2, w poszczególnych latach 1991-1995 udziały wydawanych zezwoleń obywatelom danych kontynentów charakteryzowały się względną stabilnością. Najwyższy poziom udzielanych zezwoleń przypadła na kraje europejskie i utrzymywał się na poziomie oscylującym między 68% a 74%, z czego zezwolenia dla osób pochodzących z krajów b.ZSRR wynosiły 30-37%. Obywatele z państw azjatyckich w latach 1991-1995 otrzymywali około 20% wydawanych zezwoleń.

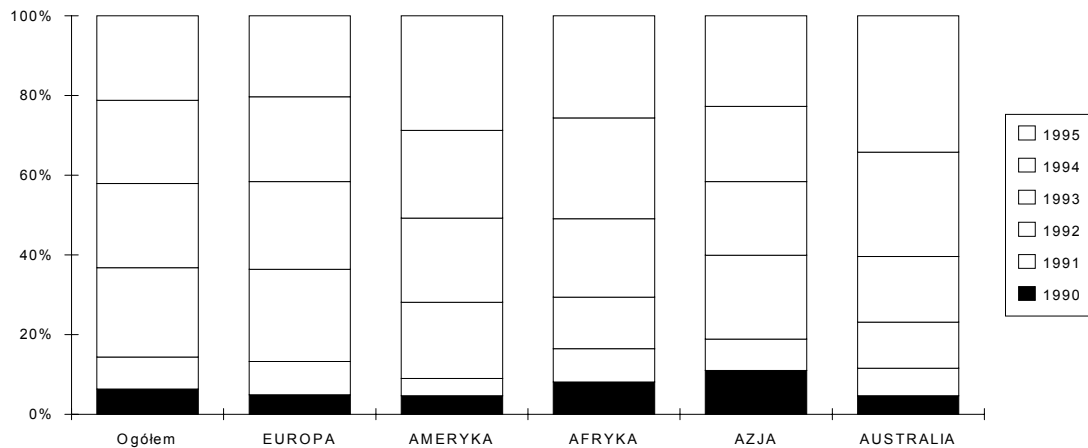
Rys. 2. Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców według roku wydania (%)

Źródło: Opracowanie własne.

Odstępstwem od tych proporcji charakteryzował się rok 1990, w którym udział zezwoleń na pracę dla obywateli z krajów europejskich kształtował się na poziomie 55%, a dla obywateli krajów azjatyckich oscylował wokół 40% (był najwyższy w badanym okresie). W omawianych latach zauważalny jest (aczkolwiek nieznaczny) wzrost udziału wydawanych zezwoleń dla obywateli państw Ameryki Północnej i Środkowej.

Rozpatrując wydawane zezwolenia według kontynentów (zob. rys. 3) zauważamy, iż na pierwsze dwa lata badanego okresu przypadła najmniejszy wskaźnik wydanych zezwoleń (ogółem w 1990 roku wydano 6.3% zezwoleń, natomiast w 1991 - 8.0%). Z wyjątkiem obywateli azjatyckich, w 1990 roku udział dla każdego kontynentu jest zdecydowanie niższy od 10%. Rok następny charakteryzował się większymi udziałami, przekraczającymi dla obywateli Afryki i Australii 11%, natomiast dla obywateli pozostałych kontynentów udziałami przekraczającymi 20%.

Rys. 3. Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców według kontynentu pochodzenia (%)

Źródło: Opracowanie własne.

W pozostałych latach (tj. 1993-1995) wskaźniki udzielanych zezwoleń dla cudzoziemców pochodzących z krajów europejskich ustabilizowały się na poziomie 20-22%, natomiast dla cudzoziemców z pozostałych kontynentów wzrastały z roku na rok. Dla krajów Ameryki wzrosły od poziomu 21.1% (w 1993r.) do 28.8% (w 1995r.), dla obywateli krajów afrykańskich wzrosły od poziomu 19.7% (1993r.) do 25.6% (1995r.). Natomiast dla obywateli krajów australijskich wzrost był najwyższy, od poziomu 16.5% (w 1993r.) do 34.2% wydanych zezwoleń w 1995 roku, aczkolwiek jak wspomniano powyżej kontynent ten charakteryzował się ogólnie najniższym wskaźnikiem udzielanych zezwoleń. Obywatelom krajów azjatyckich wydawano w 1993 oraz 1994 roku relatywnie mniej zezwoleń (18.5-18.8%) niż w roku poprzednim, natomiast w ostatnim roku objętym badaniem powyższy wskaźnik wzrósł do poziomu 22.7%. Tak więc najczęściej w Polsce podejmują zatrudnienie cudzoziemcy z krajów ościennych, w których warunki i standard życia są niższe, aniżeli w Polsce. Czynnikiem ekonomicznym ma znaczenie przy podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu pracy zarobkowej na terenie RP.

3.3. Kategorie pracowników cudzoziemskich w Polsce

Większość z wydawanych cudzoziemcom zezwoleń na pracę dotyczyła grupy pracowników tzw. "kierownictwa przedsiębiorstw", którym w omawianym okresie wydano 31.2% ogółu zezwoleń (w tym właściciele oraz współwłaściciele przedsiębiorstw zagranicznych w Polsce lub z udziałem kapitału zagranicznego stanowili 41.3%). Wśród osób uzyskujących zezwolenia na pracę w powyższej grupie 19.9% pochodziło z Wietnamu, 10.1% z Chin, 9.1% z Niemiec, 8.5% z USA, 6.3% z Wlk. Brytanii, 5.9% z Rosji oraz 4.6% z Włoch.

Drugą grupę pracowników pod względem uzyskanych ilości zezwoleń stanowili pracownicy fizyczni (wykwalifikowani i niewykwalifikowani). Ich udział w ogólnej liczbie wydanych zezwoleń wyniósł w badanym okresie 28.6%. Odmienna jest w tej grupie struktura narodowościowa. Przeważającą część zezwoleń uzyskali obywatele Ukrainy (29.2%), następnie Białorusi (26.6%) oraz Wietnamu (6.9%).

Trzecią znaczną grupę stanowili specjaliści, eksperci i doradcy. Udział powyższej grupy wyniósł w omawianym okresie 14.2% (należy jednak zauważyć, iż generalnie liczba osób w tej grupie uzyskujących zezwolenie zmniejsza się z roku na rok). Dominowały wśród ekspertów i doradców osoby pochodzące Rosji (10.4%), USA (9.9%) oraz Ukrainy (8.9%).

Jak z powyższego wynika, obywatele niektórych państw azjatyckich (Chińczycy, Wietnamczycy) znacznie częściej uzyskują zatrudnienie w grupie kadry kierowniczej przedsiębiorstw i innych jednostek gospodarczych niż Amerykanie czy Europejczycy. Wynika to w znacznej mierze z faktu wyraźnego wzrostu zakładania w Polsce jednoosobowych firm głównie handlowych przez obywateli tych krajów i zatrudniających w swoich przedsiębiorstwach swych rodaków.

Cudzoziemcy najczęściej zatrudniani byli w omawianym okresie w przedsiębiorstwach handlowych i gastronomicznych - 30.8%, w przedsiębiorstwach przemysłowych - 13.9%, w rolnictwie i leśnictwie podejmuje pracę - 10.3%, a w oświacie i wychowaniu, nauczając swego rodzimego języka - 8.8%.

Cudzoziemscy pracownicy zatrudniani byli w 60.6% w przedsiębiorstwach zatrudniających do 50 pracowników, przy czym w 20.8% obywatele innych krajów zatrudniani byli w małych przedsiębiorstwach liczących do 5 osób, a w 23.5% w przedsiębiorstwach liczących od 6 do 20 osób. Pozostałe 23.8% obcokrajowców znalazło zatrudnienie w przedsiębiorstwach liczących od 51 do 500 pracowników, natomiast w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 500 osób znalazło zatrudnienie 12.2% cudzoziemców ubiegających się o zezwolenie na pracę na terytorium RP.

94.4% udzielonych zezwoleń zostało wydanych na okres nie przekraczający 12 miesięcy, z czego 50.4% na okres od 6 do 12 miesięcy.

W ramach wydawanych zezwoleń 15.6% dotyczyło pracy w tzw. usługach eksportowych, spośród których największą część zezwoleń wydano obywatelom Białorusi (42.9%), obywatelom Ukrainy (19.28%), Rosji (11.1%), Austrii (7.8%), Chin (6.9%), Niemiec (3.1%), Czech (1.7%) oraz USA (0.7%). W grupie tej zatrudniano przede wszystkim na stanowiskach robotniczych (82.6%) prawie wyłącznie osoby wykwalifikowane. Na stanowiskach kierowniczych wydano łącznie 6.5% zezwoleń. Firmy te realizowały kontrakty w budownictwie, przemyśle i transporcie (w tym ostatnim przede wszystkim w sektorze prywatnym).

Z przedstawionych danych wynika, że największa liczba zatrudnionych w Polsce cudzoziemców pochodzi z krajów należących do b. ZSRR oraz Środkowej i Zachodniej Europy. Generalnie, zatrudnienie cudzoziemców przy realizacji kontraktów przez wykonawców zagranicznych na rzecz inwestorów polskich nie wykazuje tendencji wzrostowych. Również zatrudnienie obywateli z krajów członkowskich Unii Europejskiej utrzymuje się na stosunkowo niskim poziomie.

4. Imigranci osiedlający się w Polsce na stałe

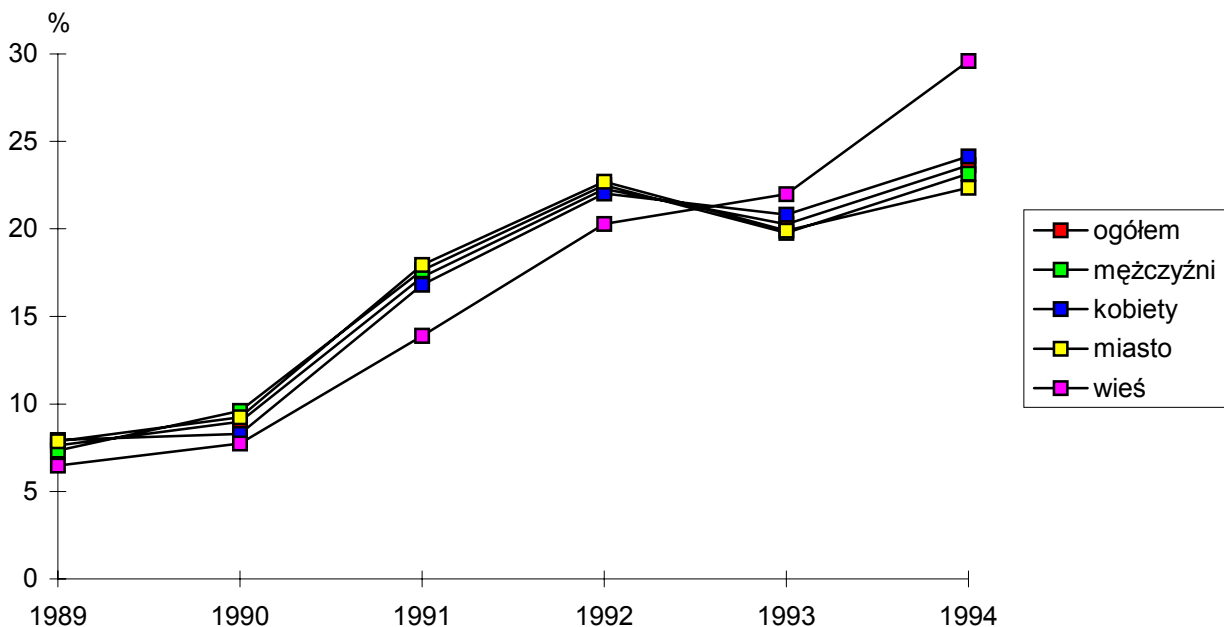
Jak wspomniano w rozdziale 2, dane dotyczące imigracji do Polski, gromadzone przez centralny rejestr ludności PESEL i następnie przetwarzane i publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, faktycznie oznaczają zameldowania na pobyt stały (w danym roku) osób, które nie były zameldowane w kraju w związku z pobytem za granicą. Wśród osób przybywających z zagranicy i następnie meldujących się na pobyt stały znajdują się nie tylko cudzoziemcy ale i powracający Polacy. Według niepublikowanych szacunków GUS⁹ około połowa meldujących się osób na pobyt stały w Polsce ma obywatelstwo polskie.

Od 1989 roku co rok zauważa się coraz większą liczbę zameldowań na stałe osób przybywających z zagranicy z zamiarem zamieszkania na terytorium RP. Wpływ na to ma zapewne rozwój w Polsce gospodarki rynkowej i przemiany społeczno-ekonomiczno-polityczne zachodzące w naszym kraju od początku lat 90-tych.

Ogółem w latach 1989-1994 zameldowano w Polsce 29239 osób, z tego w 1989 roku aktu zameldowania dokonało 2230 osób co stanowi 7.6%, w 1990 - 2626 (9.0%), w 1991 - 5040 (17.2%), w 1992 - 6512 (22.3%), w 1993 - 5924 (20.3%), w 1994 - 6907 (23.6%).¹⁰

Ogólna tendencja zameldowań na stałe według roku przybycia oraz według miejsca osiedlenia (miasto / wieś) jest zbliżona dla mężczyzn i kobiet - zob. rys.4. Lata 1989-1992 odznaczały się niższymi udziałami w ogólnym napływie na wieś niż odpowiednie udziały dla miast. Natomiast od 1993 roku obserwuje się relację odwrotną. I tak w 1994 roku na wsi zameldowało się o 7.2 punktu procentowego imigrantów więcej niż w miastach.

Rys. 4. Zameldowania na stałe według roku przybycia (%)

Źródło: Opracowanie własne

⁹ Według uzyskanych informacji GUS dopiero od 1996 roku wyodrębnia się podział osób meldujących się na stałe według obywatelstwa.

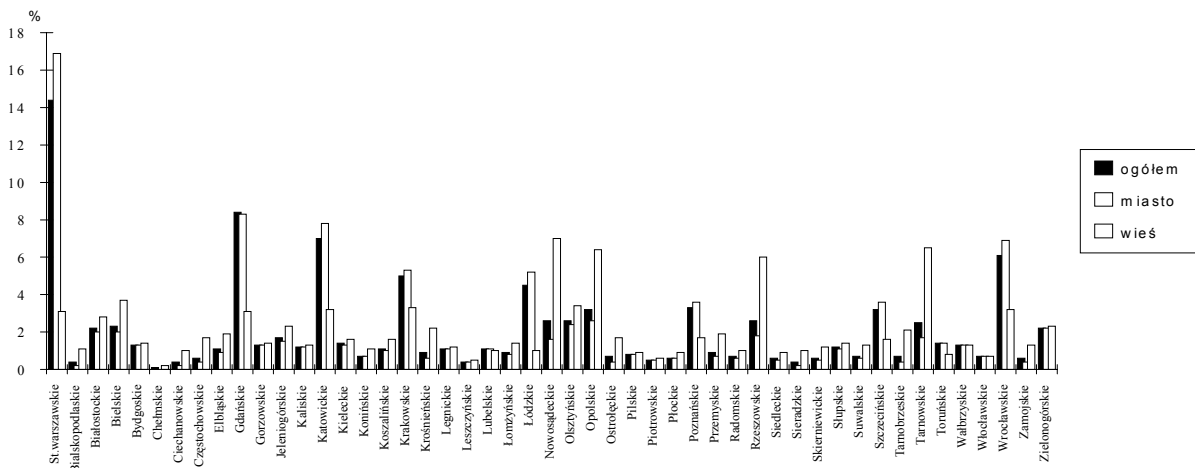
¹⁰ Dane przedstawiające napływ osób meldujących się na stałe w Polsce zostały przytoczone z Roczników Demograficznych GUS za lata 1989-1995 oraz na podstawie nie publikowanych szczegółowych danych GUS.

4.1. Osiedlanie się imigrantów na pobyt stały według województw, płci i wieku

Na 29239 osób zameldowanych i osiedlonych w Polsce w latach 1989-1994 52.7% ogółu populacji stanowili mężczyźni (15412), a 47% (13827) kobiety. Podobna proporcja została zachowana przy wyborze miejsca stałego pobytu, czyli wsi lub miasta.

Imigranci osiedlający się w Polsce na stałe, bez względu na płeć, najczęściej przyjeżdżali do województwa warszawskiego (14.4%), gdańskiego (8%), wrocławskiego (6%), katowickiego (5%), łódzkiego (5%) i krakowskiego (5%). Najrzadziej natomiast jako cel osiedlenia wybierali woj. chełmskie (0.1%), białkopodlaskie, ciechanowskie, leszczyńskie i sieradzkie (udział w każdym z tych województw nie przekraczał 0.4% napływu ogółem), siedleckie (0.6%) oraz ostrołęckie (0.7%) - zob. rys.5.

Rys. 5. Zameldowania na stałe według miejsca osiedlenia (%)

Źródło: Opracowanie własne.

Ponad 82.5% imigrantów - tj. 24128 zameldowało się w miastach, z czego 12685 - (52.6%) to mężczyźni, a 11443 to kobiety (47.4%). Największy udział meldujących się w miastach obserwowany był dla województw: warszawskiego (16.9%), gdańskiego (8.3%), katowickiego (7.8%), wrocławskiego (6.8%) oraz krakowskiego i łódzkiego (napływ po 5.3%). Znikomy napływ "imigrantów" (0.0-0.2%) charakteryzował województwa chełmskie (0.05%) oraz białkopodlaskie, ciechanowskie i sieradzkie (udział w ogólnym napływie 0.2%).

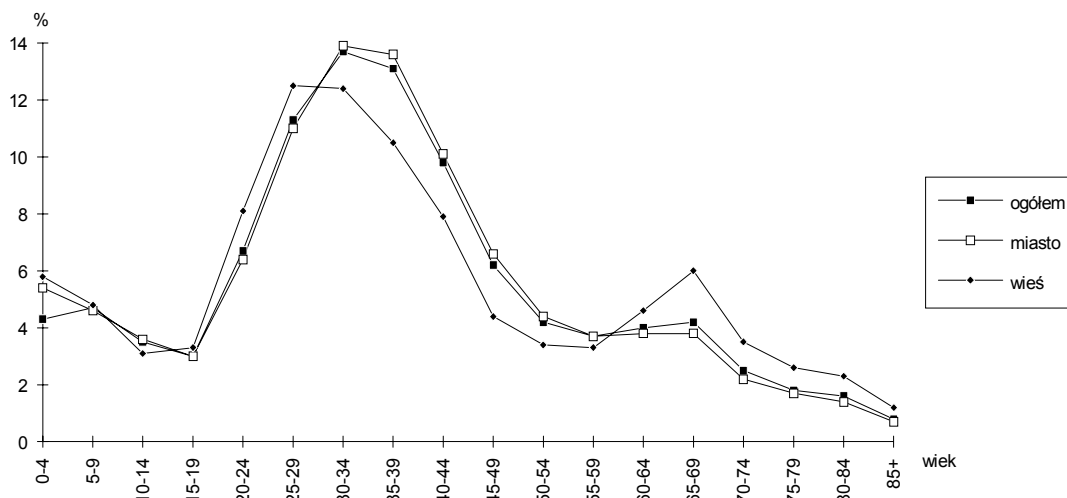
Na wsi w ciągu 1989-1994 zameldowało się po przyjeździe z zagranicy 5111 osób (stanowi to 17.5% napływu ogółem), w tym było 2727 mężczyzn oraz 2384 kobiety. Na wsi meldowano się najczęściej w województwie nowosądeckim (7%), tarnowskim (6.5%), opolskim (6.4%), rzeszowskim (6%). Najrzadziej w woj. chełmskim (0.2%), leszczyńskim (0.5%), piotrkowskim (0.6%), toruńskim (0.8%) i płockim (0.9%).

Natomiast wśród miast najczęściej była wybierana Warszawa (16%), Gdańsk (9.5%), Katowice (8.2%), Wrocław (6.9%), Kraków (5.3%) oraz Łódź (5.1%). Najrzadziej natomiast wybierano: Chełm, Białą Podlaską, Ciechanów, Sieradz, Tarnobrzeg.

Wybór miejsca zamieszkania jest w dużej mierze uzależniony od rozwoju lokalnego rynku pracy i możliwości podjęcia zatrudnienia i zamieszkania przez nowoprzybyłe osoby.

Na ogólną liczbę 29239 przybyłych z zagranicy i meldujących się w Polsce w latach 1989-1994 osób największy odsetek (blisko 50%) imigrantów był w wieku 25-44 lata, bez względu na płeć jak również rejon osiedlenia (zob. rys.6). Najrzadziej natomiast przyjeżdżają na pobyt stały do RP osoby po 70 roku życia, a następnie dzieci i młodzież. Tak więc najczęściej osiedlają się w Polsce osoby młode, w wieku produkcyjnym, rozwijające w Polsce własną działalność gospodarczą, ewentualnie podejmujący zatrudnienie u pracodawcy polskiego lub zagranicznego świadczącego usługi eksportowe w Polsce.

Rys. 6. Osoby zameldowane na pobyt stały według wieku (%)

Źródło: Opracowanie własne.

4.2. Geografia imigracji do Polski

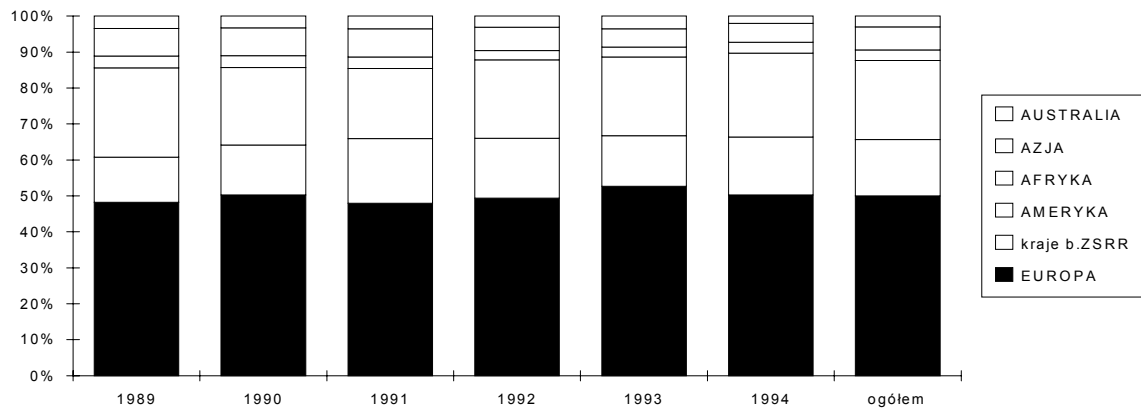
Rozpatrując kierunki, z których przybywali do Polski “imigranci” na stałe, należy zauważyć, iż prawie 50% (niezależnie od roku przyjazdu) pochodziło z krajów europejskich (zob. rys.7 oraz 8), z tego 23.1% przybyło z Niemiec, a 4.2% z Francji. Udział osób imigrujących z krajów b. ZSRR kształtował się na poziomie 15.7% (z tego 18.5% przybyło z terenu Ukrainy, 11.7% z terenów Rosji, 6.2% z Białorusi i 3.8% imigrantów pochodziło z Litwy).

Drugim kontynentem znacznym co do ilości przybywających do Polski imigrantów na stałe była Ameryka Północna i Środkowa. W badanym okresie napływ z krajów powyższego kontynentu oscylował wokół 21.1% ogółu przybyłych. Z czego 76.3% osób pochodziło z USA, a 21.1% z Kanady.

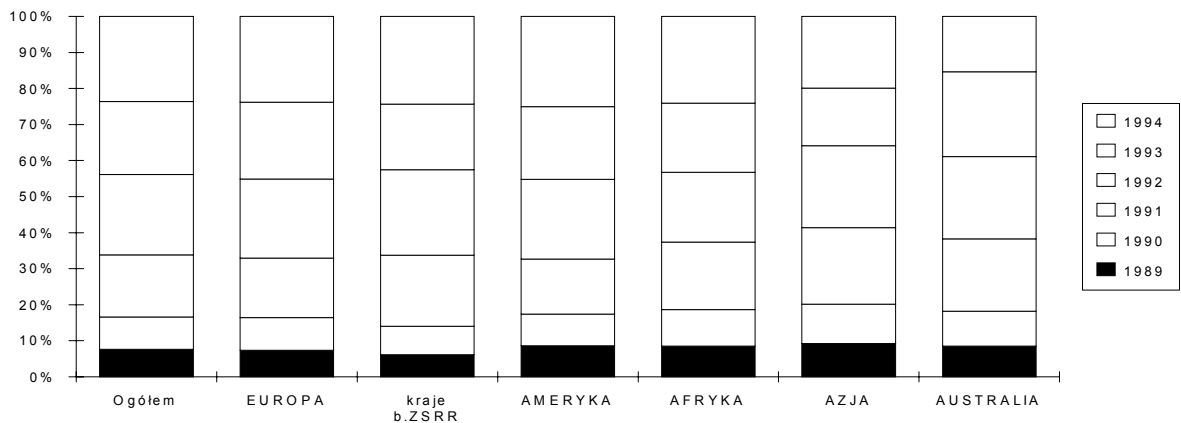
Trzecim rejonem napływu była Azja z udziałem 6.3%. Z Azji najwięcej meldujących się osób przybyło z Wietnamu (17.6%), Syrii (16.6%), Iraku (Kurdowie) - 13.3%, Libanu (8.8%) oraz Turcji (7.3%).

Najmniej imigrantów na stałe przyjeżdża do RP z Ameryki Południowej (0.8%), z czego najczęściej z Brazylii (25.8%), Argentyny (24.2%) oraz Peru (13.5%).

Z uzyskanych danych wynika, że na wybór kraju imigracji wpływa często położenie geograficzne i odległość od kraju rodzinnego. Z uwagi na centralne położenie Polski imigrują do nas zarówno obywatele Zachodniej, jak i Wschodniej Europy, a także z krajów polskiej emigracji.

Rys.7. Osoby zameldowane na pobyt stały według kontynentu napływu (%)

Źródło: Opracowanie własne.

Rys. 8. Osoby zameldowane na pobyt stały według roku oraz kontynentu napływu (%)

Źródło: Opracowanie własne.

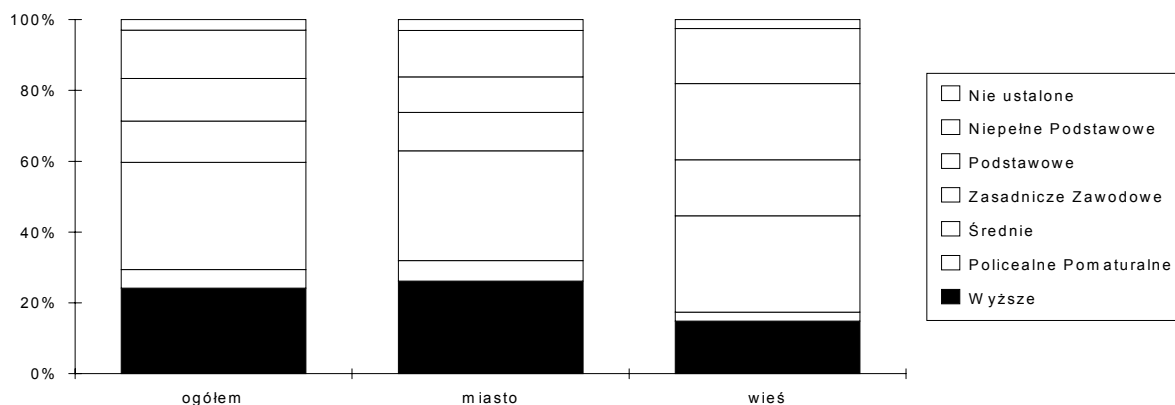
4.3. Wykształcenie imigrantów w Polsce

Wśród osób dokonujących aktu zameldowania na stałe w Polsce najczęściej osób posiadało wykształcenie średnie (30.3%) - 8860 osób oraz wyższe (24.2%) - 7074 osoby. Na kolejnym miejscu były osoby b. słabo wykształcone: z niepełnym podstawowym 3965 (tj. 13.6%), podstawowym 3503 (12.0%) i zasadniczym zawodowym 3433 (11.7%). Najmniej tj. 5.2% zameldowanych w Polsce osób przybyłych z zagranicy posiadało wykształcenie policealne i pomaturalne.

Osoby mniej wykształcone częściej przybywały na tereny wiejskie niż miejskie. Udział osób z wykształceniem zawodowym, podstawowym oraz niepełnym podstawowym wyniósł w badanym okresie dla wsi 52.9%, dla miast natomiast 34%. Osoby z wyższym i średnim wykształceniem częściej przybywały na stałe do miast. Udział osób osiadających w miastach z wykształceniem wyższym oraz średnim wynosił 63.0%, dla wsi powyższy wskaźnik przyjął wartość 44.6% (por. rys.9).

Poza tym, na wsi częściej meldowały się przybyłe z zagranicy kobiety, które miały niskie wykształcenie (ponad 57%). Dominująca przewaga kobiet nad mężczyznami została zaobserwowana wśród populacji z wykształceniem policealnym pomaturalnym (udział kobiet w tej grupie wyniósł 63.3%). Natomiast wśród mężczyzn dominują osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe (wskaźnik struktury dla mężczyzn kształtował się na poziomie 68.9%).

Rys. 9. Osoby zameldowane na pobyt stały według poziomu wykształcenia (%)

Źródło: Opracowanie własne.

Na początku lat dziewięćdziesiątych (1989-1991) na wsi występowała przewaga (niezależnie od płci) osób, które zameldowały się na pobyt stały i charakteryzowały się wykształceniem podstawowym. Jednak już od 1992 roku zauważalna jest tendencja napływu na wieś osób z wykształceniem średnim.

Osoby przybywające do Polski z Europy Zachodniej w 17.8% charakteryzowały się wykształceniem wyższym. W tym z Niemiec pochodziło 34.1% osób z wyższym wykształceniem, z Wlk. Brytanii - 11.9%, Francji - 11.2%, Austrii 5.7%. Również osiadli w RP obywatele b. ZSRR legitymowali się w 31.6% wykształceniem wyższym (w tym obywatele Ukrainy w 30.1%, Rosji - w 36.2%, Białorusi - w 26.5%, Litwy - 24.8%, Kazachstanu - 27.6%).

Cudzoziemcy przybywający do Polski z Ameryki Północnej i Środkowej w 18.4% posiadali wykształcenie wyższe, w 26.4% wykształcenie średnie, a w 10.1% wykształcenie zasadnicze zawodowe.

Z Azji najwięcej osób legitymowało się wykształceniem wyższym. Stanowili oni 45.3% ogółu przybyłych z tego kontynentu osób. Obywatele krajów azjatyckich mieli wykształcenie zasadnicze zaledwie w 6.0%.

Osoby przybyłe z Oceanii to w 98% Australijczycy, posiadający najczęściej wykształcenie średnie (33.7%) oraz wyższe (20.1%).

Z kontynentu afrykańskiego również przyjeżdżają na stałe do Polski głównie osoby z wykształceniem wyższym. Wykształcenie wyższe charakteryzowało 37.6% populacji przybywającej z Afryki, średnie - 25.8%.

Najmniej osób przyjeżdża do RP z Ameryki Południowej (0.8%), z czego także przeważają osoby posiadające wysoki poziom kwalifikacji zawodowych (wykształcenie wyższe występowało wśród 37.7% osób, średnie wśród 26.2%).

Jak z powyższego wynika na stały pobyt do Polski przyjeżdżają przede wszystkim osoby z krajów naszej polskiej emigracji. Przemawiałoby to za stwierdzeniem, iż w dużej mierze są to więc albo polscy emigranci posiadający obecnie obywatelstwo kraju osiedlenia, ich potomkowie lub inne osoby związane z Polską. Ponadto osiedlający się w Polsce imigranci są stosunkowo osobami lepiej wykształconymi, niż obywatele polscy.

5. Cudzoziemcy z kartami stałego pobytu

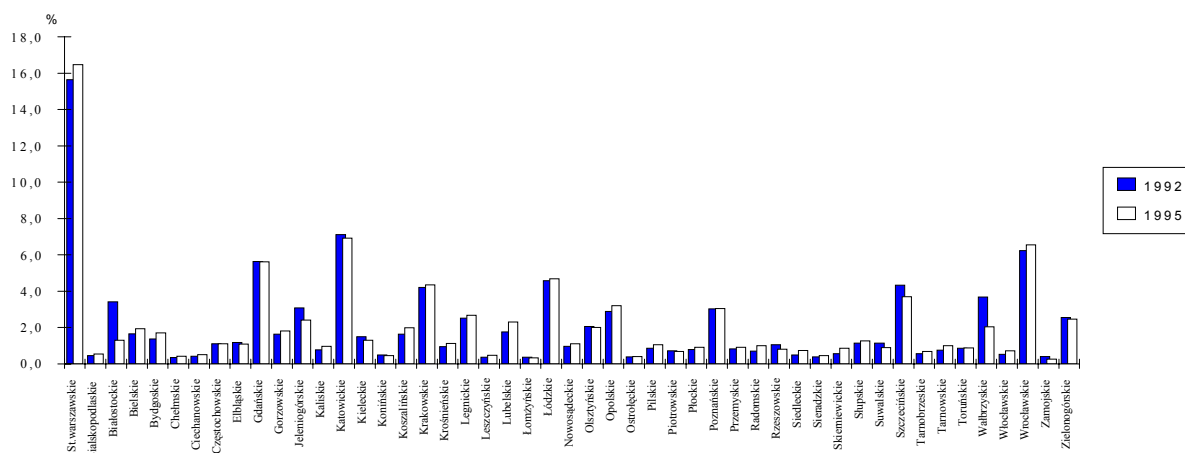
Wykorzystując dane Biura do spraw Migracji i Uchodźstwa dokonano charakterystyki cudzoziemców zaliczanych do kategorii osób posiadających kartę stałego pobytu (KSP). Osoby te uzyskały zezwolenie na stałe zamieszkanie na terytorium Polski, zwane dalej zasiedleniem. Ze względu na dostępne źródło danych (system OBCY) obecna analiza została oparta na okresie czteroletnim, tj. latach 1992-1995.

5.1. Cudzoziemcy z KSP według województw i płci

W omawianym okresie cudzoziemcom ubiegającym się o wydanie zezwolenia na zamieszkanie na terenie RP wydano ogółem 10109 kart stałego pobytu¹¹. Rozkład terytorialny wskazuje na silne zróżnicowanie pomiędzy województwami (zob. rys.10). Największa liczba wydanych KSP przypadła na województwo warszawskie i katowickie. Odpowiednio w pierwszym województwie wydano 1455 kart, co stanowi 16.0% ogółu, w drugim natomiast 697 KSP (6.9%). Uwzględniając średnią liczbę wydanych kart przypadającą na jedno województwo wynoszącą 206, występowały 3 województwa gdzie wydane KSP osiągnęły poziom przekraczający ponad 2.5-krotnie średnią wojewódzką. Były to województwa: wrocławskie (wydano 636 karty - co odpowiada udziałowi 6.3%), gdańskie (566 - 5.6%) oraz łódzkie (470 - 4.6%). Natomiast na terenach województwa krakowskiego oraz szczecińskiego występowała niespełna dwukrotnie większa liczba wydanych KSP w stosunku do średniej wojewódzkiej. Odpowiednio w województwie krakowskim wydano 424 karty stałego pobytu, natomiast w szczecińskim - 394. Stwierdza się więc dość wysoką koncentrację wydawanych kart stałego pobytu. Łącznie w 7 wymienionych wyżej województwach odsetek udzielonych KSP na zamieszkanie kształtował się na poziomie 47.5%. Na 42 pozostałe województwa przypada zatem 52.5% wydanych KSP.

Ponadto występowało 5 województw tj.: chełmskie, konińskie, sieradzkie oraz zamojskie, w których udział wydawanych kart był znikomy (po ok. 0.4% dla każdego z wymienionych).

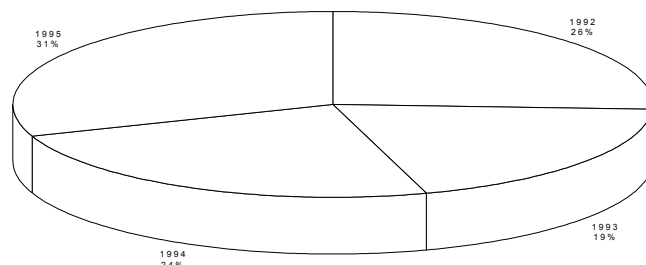
¹¹ Na kartę stałego pobytu może być wpisana więcej niż jedna osoba, a więc liczba KSP nie pokrywa się z liczbą osób posiadających takie karty.

Rys. 10. Rozkład wydanych kart stałego pobytu według województw (%)

Źródło: Opracowanie własne.

Powyższe dane potwierdzają fakt większej kumulacji osób pragnących zalegalizować swój pobyt na terenie RP w województwach o wysokim stopniu uprzemysłowienia i urbanizacji.

Liczba cudzoziemców ubiegających się o wydanie zezwolenia na zamieszkanie na terytorium RP systematycznie wzrastała od 1993 roku (wskaźnik 19.5%) do 30.3% w 1995 roku - zob. rys.11¹². W pierwszym kwartale 1996 roku liczba cudzoziemców, którzy otrzymali KSP jest natomiast o 14% mniejsza od liczby wydanych kart w pierwszym półroczu roku 1995. Nie należy jednak przypuszczać, iż zmniejsza się populacja ubiegająca się o zezwolenie, a raczej to, iż w następnym półroczu obecnego roku będzie większe "zainteresowanie" uzyskaniem takiego zezwolenia (zjawisko takie występowało w latach poprzednich - średnio więcej KSP wydawano w drugich półroczach badanych lat). W 1992 roku udział powyższej kategorii osób kształtował się na poziomie 26.5%.

Rys. 11. Rozkład wydanych kart stałego pobytu według roku wydania (%)

Źródło: Opracowanie własne.

¹² Specyfika programu Microsoft Excel 4.0, przy pomocy którego został wykonany powyższy wykres uwzględnia udziały z dokładnością do pełnych procentów. W związku z tym roczne udziały wydawanych KSP zostały zaokrąglone do pełnych procentów.

Struktura płci we wszystkich latach odznaczała się przewagą mężczyzn, którzy ubiegali się (a następnie otrzymali KSP) nad kobietami. Nadwyżka mężczyzn nad kobietami była największa w 1992 roku (29 %) natomiast w pozostałych latach ustabilizowała się na poziomie 12-13%.

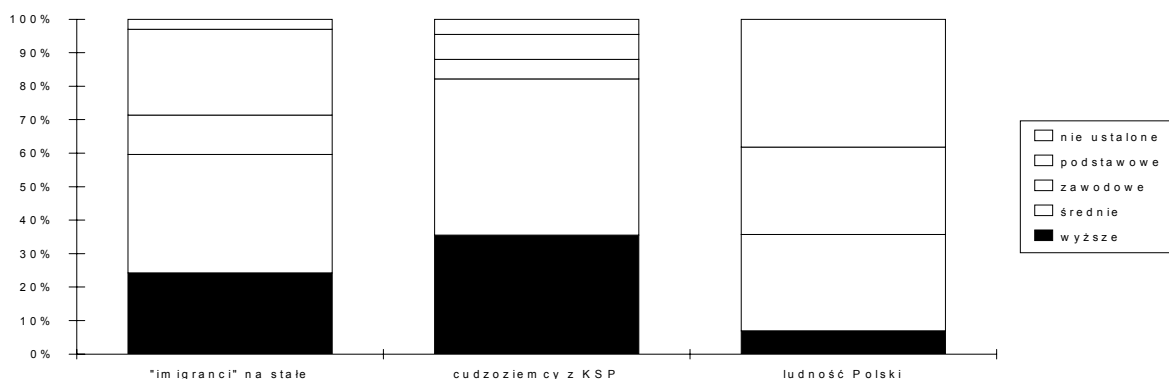
5.2. Geografia cudzoziemców z KSP

Cudzoziemcy, którzy występowali do wojewodów, właściwych dla wybranego miejsca osiedlenia, o udzielenie zgody na osiedlenie się, przybywali z wielu krajów. Relatywnie większa część osób przybywała z terenów krajów europejskich, w tym głównie z krajów byłego Związku Radzieckiego. W województwach charakteryzujących się największymi udziałami udzielanych zezwoleń na zamieszkanie odsetek kart wydanych osobom przybyłym z Europy kształtował się średnio na poziomie 66.0% (dla warszawskiego, wrocławskiego i szczecińskiego); 53% w województwie katowickim, a dla województw łódzkiego, krakowskiego i gdańskiego oscylował w granicach 47-49.5%. W tym, cudzoziemcy przybyli z krajów byłego ZSRR stanowili odpowiednio: 66% ogółu przybyłych z Europy w województwie wrocławskim, 48.7% - w województwie warszawskim. Dla pozostałych województw (z grupy siedmiu wymienionych powyżej) udział obywateli z b. ZSRR otrzymujących KSP w ogólnym napływie z Europy oscylował wokół 54.0-58.7%.

5.3. Wykształcenie cudzoziemców z KSP

Interesującym wydaje się fakt posiadania przez cudzoziemców ubiegających się u wojewodów o zezwolenie na pobyt stały wysokiego poziomu wykształcenia. W każdym roku największa część populacji cudzoziemców charakteryzowała się wykształceniem średnim (41.0%) oraz wyższym (31.7%). Odsetek osób z wykształceniem podstawowym oraz zawodowym oscylował w badanym okresie na poziomie zaledwie 11.4%.

Rys.12. Poziom wykształcenia (zestawienie porównawcze)

Źródło: Opracowanie własne.

Porównując poziom wykształcenia badanych grup imigrantów z wykształceniem ludności Polski (zob. rys.12), można stwierdzić, że ludność napływowa na terytorium Polski posiada wykształcenie wyższe, aniżeli obywatele polscy. 24.2% osób z tych, którzy po przyjeździe z zagranicy zameldowali się na pobyt stały w Polsce posiadało wykształcenie wyższe, a 35.3% średnie. Odpowiednie udziały dla populacji osób posiadających kartę stałego pobytu wynoszą 35.5% - z wykształceniem wyższym oraz 46.6% ze średnim. Ludność Polski z wykształceniem wyższym wynosiła zaledwie 6.9%, ze średnim natomiast 28.6%.

6. Województwo warszawskie

6.1. Pracownicy cudzoziemscy w województwie warszawskim

Największą liczbę zezwoleń przez okres 6 lat wydał Warszawski Wojewódzki Urząd Pracy - stanowi to ponad połowę wszystkich wydanych w kraju zezwoleń. Warszawa i województwo stołeczne daleko wyprzedziły w tym względzie wszystkie pozostałe województwa.

W analizowanych latach w województwie warszawskim wydano łącznie 52.1% ogółu zezwoleń indywidualnych. Najwięcej zezwoleń udzielono w 1994 roku - 5243, co stanowi 57.0% wszystkich wydanych w kraju. Również w 1995 roku najatrakcyjniejsze było województwo warszawskie, w którym udzielono 5300 zezwoleń (w pierwszym kwartale 1996 roku wydano 1294 zezwolenia, co stanowi 45.4% wydanych zezwoleń ogółem).

Również pod względem zezwoleń wydawanych w ramach tzw. usług eksportowych województwo warszawskie zajmowało pierwsze miejsce, z udziałem w badanym okresie na poziomie 61.6%, a także wskaźnik dopuszczonych do realizacji kontraktów w tym województwie jest najwyższy, przekracza 53%.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, iż w tym samym czasie w wielu województwach udzielono zaledwie po kilkanaście zezwoleń (ciechanowskie, krośnieńskie, leszczyńskie, łomżyńskie, płockie, sieradzkie). W województwie stołecznym mamy do czynienia również z największym zróżnicowaniem narodowościowym cudzoziemskich pracowników.

Zarejestrowanych tu jest również 34% ogólnej liczby firm i przedstawicielstw zagranicznych w Polsce.

6.2. Imigranci na stałe w województwie warszawskim

Napływ osób meldujących się na stałe na terenie województwa stołecznego charakteryzował się największym udziałem w każdym roku omawianego okresu. Ogółem w latach 1989-1994 napływ "imigrantów" kształtował się na poziomie 14.4%. Przy czym dla miast wynosił 16.9%, natomiast na tereny wiejskie wyniósł 3.1% napływu ogółem.

Struktura płci odznaczała się względną stabilnością udziałów: kobiet przybyło w latach 1989-1994 2112, mężczyzn natomiast 2116. Należy podkreślić, iż w omawianym województwie udział imigrantów wzrasta z roku na rok, aczkolwiek generalna tendencja charakterystyczna dla Polski została zachowana (zob. rys.13 oraz por. rys.4).

W województwie stołecznym obserwuje się (podobnie jak i dla Polski) niezależnie od płci oraz miejsca zamieszkania (miasto - wieś), przeważający napływ "imigrantów" w wieku 25-44 lata. Udział w zameldowaniach ogółem populacji w powyższej grupie wieku kształtowało się w badanym okresie na poziomie 45.3%.

Rys.13. Zameldowania na pobyt stały w województwie warszawskim (%)

Źródło: Opracowanie własne.

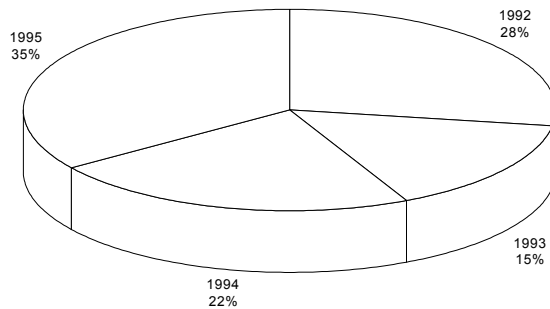
6.3. Osoby z kartami stałego pobytu w województwie warszawskim

Województwo warszawskie, jak wspomniano powyżej, odznaczało się najwyższym udziałem wydanych KSP, przekraczającym ponad siedmiokrotnie liczbę wydanych kart przypadającą na 1 województwo. Rozkład w czasie (zob. rys.14) wskazuje, iż pierwszy (1992r.) oraz ostatni (1995r.) odznaczały się największymi udziałami, równymi odpowiednio 27.7% dla pierwszego oraz 34.7% dla ostatniego roku. Najmniejszy udział charakteryzował 1993r. (15.1%) oraz 1994r. - 22.5%.

W omawianym okresie więcej mężczyzn niż kobiet otrzymywało w województwie warszawskim KSP. Największa nadwyżka mężczyzn występowała w 1994 roku, kiedy to ponad 40% więcej mężczyzn niż kobiet posiadało zezwolenie na zamieszkanie.

Rozkład kierunków, z których rekrutowali się cudzoziemcy ubiegający się (i otrzymujący) o zezwolenie na zamieszkanie na terenie województwa warszawskiego charakteryzował się przewagą osób przybywających z krajów europejskich (wyniósł 935 - 64.3%). Wśród tej populacji 708 osób (48.7%) pochodziło z terenów byłego Związku Radzieckiego, 28.0% z krajów Europy Zachodniej oraz 23.3% z krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Spośród obywateli byłego ZSRR, najczęściej otrzymali KSP cudzoziemcy pochodzący z Rosji (37.4%), następnie obywatele "dawnego" ZSRR¹³ (24.7%), a 17.9% cudzoziemców, którzy otrzymali pozwolenie na zamieszkanie, pochodziło z Ukrainy. Dla osób z Białorusi i Litwy odsetek wydanych kart wynosił odpowiednio 8.0% oraz 5.3%. Osoby przyjeżdżające z innych krajów byłego ZSRR charakteryzowały się udziałem łącznym równym 6.6%.

¹³ Kategoria obywatele "dawnego" Związku Radzieckiego odnosi się do osób mających stary paszport, wydany w czasach istnienia ZSRR, bez przynależności jeszcze do któregoś z nowo powstałych państw b. ZSRR.

Rys. 14. Rozkład wydanych kart stałego pobytu w województwie warszawskim (%)

Źródło: Opracowanie własne.

Spośród krajów Europy Zachodniej dominowali cudzoziemcy pochodzący z Niemiec i Szwecji. Udział ich oscylował wokół 17.0% ogółu osób z krajów europejskich, otrzymujących kartę stałego pobytu.

Cudzoziemcy przybywający z krajów Europy Środkowo-Wschodniej najczęściej pochodzili z Bułgarii (obywatelom tego kraju wydano 40% KSP), a następnie z Jugosławii, Węgier i Czech z udziałami odpowiednio 20.3%, 14.4% oraz 9.5%.

Drugim w kolejności kontynentem napływu była Azja. Obywatelom z krajów azjatyckich wydano łącznie w latach 1992-95 229 KSP (jest to 15.8% ogółu wydanych kart), z czego 97 przypadło na osoby pochodzące z Bliskiego Wschodu, a 154 z Dalekiego Wschodu. Odpowiada to udziałowi w wysokości odpowiednio 42.4% oraz 67.6%. Wśród cudzoziemców otrzymujących zgodę na osiedlenie się przybywających z Dalekiego Wschodu przeważali Wietnamczycy (55.4%).

Trzecim w kolejności kontynentem była Ameryka Północna, której obywatelom wydano 5.5% ogółu wydanych KSP w województwie warszawskim. Przeważały osoby pochodzące ze Stanów Zjednoczonych (66.7%).

Cudzoziemcy z Afryki, Australii i Oceanii otrzymujący KSP charakteryzowali się znikomym udziałem wśród ogółu wydanych kart, wynoszącym odpowiednio 3.0% oraz 0.65%.

W województwie warszawskim populacja występująca o zezwolenie na pobyt stały odznaczała się bardzo wysokim poziomem wykształcenia.

Bowiem 51.3% cudzoziemców otrzymujących w województwie stołecznym KSP charakteryzowało się wykształceniem wyższym, a 39.6% - średnim. Dla wykształcenia podstawowego odsetek wynosił zaledwie 4.6%, z zasadniczym zawodowym natomiast 0.7%.

7. Podsumowanie

Zaprezentowane i zanalizowane powyżej dane na temat przybywających do Polski cudzoziemców w celu stałego osiedlenia się, posiadających kartę stałego pobytu w Polsce lub podejmujących pracę zarobkową u pracodawcy polskiego wskazują na stały określony charakter imigracji do Polski:

- Przybywający do Polski pracownicy cudzoziemcy i posiadający KSP pochodzą najczęściej z krajów powstałych na terytorium b. ZSRR - 60%. Natomiast 43.2% wszystkich osiedlających się w naszym kraju imigrantów napływa z Europy Zachodniej. Niewątpliwie wpływ na wybór Polski jako kraju osiedlenia ma położenie geograficzne naszego kraju i zachodzące przemiany społeczno-gospodarcze od początku lat dziewięćdziesiątych.
- Głównym kierunkiem napływu cudzoziemców na terytorium Polski jest województwo warszawskie, w którym udziela się przeszło 50.5% ogółu zezwoleń na pracę. Poza Warszawą najwięcej imigrantów zamieszkuje województwa: gdańskie, katowickie, łódzkie, szczecińskie, krakowskie i wrocławskie.
- Częściej imigranci osiedlają się w dużych aglomeracjach miejskich, aniżeli na wsi i małych miejscowościach. Jest to związane z rynkiem pracy i lokalną sytuacją mieszkaniową, łatwym dostępem do rynków zbytu i rozwiniętą infrastrukturą społeczno-gospodarczą.
- Imigranci przybywający do Polski odznaczają się wyższym poziomem wykształcenia, aniżeli obywatele polscy. Polska powinna więc wykorzystywać zdolności, umiejętności i doświadczenie zawodowe przybywających na terytorium RP imigrantów.
- Przybywający do Polski imigranci są ludźmi młodymi w wieku produkcyjnym, przeważają mężczyźni nad kobietami, podejmujący często prace sezonowe w zawodach, do których brak jest chętnych bezrobotnych obywateli polskich.

Reasumując powyższe dane należy stwierdzić, iż Polska winna wykorzystać kapitał ludzki, jakim są napływający na terytorium RP cudzoziemcy i kształtować taką politykę imigracyjną, aby imigranci wspierali i przyczyniali się do rozwoju społeczno-gospodarczego naszego kraju.

Ewa Kępińska

KARTA STAŁEGO POBYTU – ANALIZA WYCINKA LEGALNEJ IMIGRACJI DO POLSKI W LATACH 1992-1995

1. Wprowadzenie

Jedną z ogólnych definicji migracji jako procesu przemieszczania się ludności w przestrzeni wyróżnia migracje zewnętrzne, związane z przekraczaniem granic państwowych i wewnętrzne, w granicach danego kraju, na przykład migracje ze wsi do miast. Inna definicja mówi o emigracji jako o wymeldowaniu się z pobytu stałego w związku z wyjazdem za granicę i imigracji jako o zameldowaniu się na pobyt stały w związku z przyjazdem do danego kraju. Jeszcze inna definicja stara się określić pojęcie migracji za pomocą czasu i rozróżnia migracje krótkookresowe (od 2-3 miesięcy do 1 roku) oraz długookresowe (powyżej 1 roku).

W przypadku cudzoziemców, chcących uzyskać kartę stałego pobytu¹⁴, mamy do czynienia z migracją jako procesem zewnętrznym, długoterminowym (procedura przyznawania karty stałego pobytu może trwać kilka miesięcy, dlatego zakładamy, że cudzoziemiec ma zamiar osiedlić się w Polsce na dłużej) i związanym z zameldowaniem na pobyt stały.

Rok 1989 był dla Polski rokiem przełomowym jeżeli chodzi o charakter procesów migracyjnych. Do tej pory była ona klasycznym krajem odpływu, wysyłającym migrantów za granicę. Przyjazdy związane z osiedleniem się były sporadyczne (rzędu 1-2 tys. w skali rocznej), głównie w związku z zawarciem małżeństwa z obywatelem Polski lub powrotem z pobytu stałego za granicą. Po upadku starego porządku, Polska stopniowo staje się krajem przyjmującym cudzoziemców.

Niniejsze opracowanie dotyczy będzie legalnych imigrantów, którzy uzyskali kartę stałego pobytu w Polsce, w latach 1992-1995. W dalszej części zostanie pokrótce przedstawiony problem pobytu cudzoziemców w Polsce w świetle prawa, rodzaj danych, na podstawie których zostanie przeprowadzona analiza zjawiska osiedlania się cudzoziemców na terytorium Polski, ze szczególnym uwzględnieniem województwa warszawskiego.

2. Cudzoziemcy w Polsce w świetle przepisów prawnych

Procedury prawne, dotyczące cudzoziemców oparte są nadal na ustawie z dnia 29 marca 1963 r. o cudzoziemcach (tekst jednolity z 28 stycznia 1992 Dz.U. Nr 7, poz. 30)¹⁵. Do dzisiaj wprowadzono jedynie modyfikacje lub poprawki do poszczególnych artykułów oraz przekazano sprawy cudzoziemców z rąk Policji (Milicji Obywatelskiej) w ręce organów administracji rządowej stopnia wojewódzkiego. Ogólnie cała ustawa dotyczy różnych

¹⁴ Karta stałego pobytu jest po prostu dokumentem, wydawanym przez upoważnione do tego organy, potwierdzającym wydanie pozytywnej decyzji w sprawie zamieszkania (osiedlenia się) cudzoziemca na terytorium Polski.

¹⁵ Już po zakończeniu tego opracowania została uchwalona nowa ustawa o cudzoziemcach (25 czerwca 1997 roku), jednak skutki jej wprowadzenia dadzą się odczuć dopiero po pewnym czasie.

rodzajów wiz i warunków ich przyznawania, kart stałego pobytu oraz mówi o umieszczaniu cudzoziemców w ośrodkach strzeżonych lub wydalaniu ich, w szczególnych wypadkach, poza granice Rzeczypospolitej Polskiej. Z racji tematu, opracowanie to będzie dotyczyć tylko kart stałego pobytu.

Zgodnie z dyspozycją art. 1 ustawy, cudzoziemcem w myśl prawa polskiego jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego. Podstawą do przebywania na terytorium państwa polskiego może być wiza lub karta stałego pobytu, poza obywatelami krajów, z którymi Polska podpisała umowy o ruchu bezwizowym. Samo uzyskanie karty stałego pobytu nie jest równoznaczne z uzyskaniem obywatelstwa polskiego, warunki nabycia tego ostatniego zawiera ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim.

Wniosek o zezwolenie na pobyt stały cudzoziemiec może złożyć już za granicą w przedstawicielstwie polskim albo po przyjeździe do Polski w Wydziale do spraw Cudzoziemców Urzędu Wojewódzkiego właściwego terytorialnie dla zamierzonego miejsca zamieszkania. Podanie takie powinno zawierać:

- wskazanie przyczyn ubiegania się o kartę stałego pobytu,
 - dane ewentualnych osób towarzyszących wnioskodawcy,
 - wskazanie środków zapewniających mieszkanie i utrzymanie,
 - podstawowe dane osobowe wnioskodawcy: imię, nazwisko, data i miejsce urodzenia, wykształcenie, zawód wyuczony i wykonywany, narodowość, obywatelstwo.
- Każdy wniosek rozpatrywany jest z uwzględnieniem opinii właściwego komendanta wojewódzkiego Policji.

Kartę stałego pobytu wydawana jest na czas nieokreślony. Nie jest ona dokumentem tożsamości. Każdy posiadacz karty stałego pobytu musi legitymować się ponadto albo swoim paszportem albo, w przypadku gdy go nie ma, wyrobionym już w Polsce dowodem tożsamości cudzoziemca, który jest odpowiednikiem polskiego dowodu osobistego.

Karta stałego pobytu podlega wymianie w przypadku:

- zmiany imienia i nazwiska,
- uzyskania nowego paszportu lub nowego dowodu tożsamości,
- przemieszczenia się na teren innego województwa.

Na czas wyjazdu za granicę cudzoziemiec nie powinien wywozić karty stałego pobytu z kraju.

Karta stałego pobytu wydawana jest osobom powyżej szesnastego roku życia. Dzieci poniżej tego wieku wpisywane są do karty opiekuna. W uzasadnionych okolicznościach osoby poniżej szesnastu lat mogą mieć własną kartę stałego pobytu, za zgodą opiekuna prawnego.

Karty stałego pobytu wydawane są w Urzędach Wojewódzkich co znaczy, że przeprowadzając się do innego województwa należy ponownie złożyć wniosek o jej przyznanie. Aby złożyć wniosek nie trzeba przebywać jakiegoś określonego czasu na terytorium Polski, można to zrobić już następnego dnia po przyjeździe, ale także po kilku miesiącach lub latach. Oczywiście każdy cudzoziemiec musi wypełnić ustawowy obowiązek rejestracji przed upływem trzech dni od przekroczenia granicy i obowiązek meldunkowy (u osoby fizycznej lub w hotelu). Cudzoziemiec nie uzyska karty stałego pobytu bez zameldowania czasowego, a jeśli po uzyskaniu karty stałego pobytu nie zamelduje się na stałe, to karta stałego pobytu nie będzie ważna.

Posiadaczy kart stałego pobytu można podzielić na trzy grupy:

- reemigranci (repatrianci), czyli osoby mieszkające kiedyś w Polsce, a teraz posiadające obce obywatelstwo i chcące osiedlić się w Polsce na stałe,
- inni cudzoziemcy, chcący osiedlić się w Polsce na stałe, dla których karta stałego pobytu jest krokiem do uzyskania obywatelstwa polskiego,
- pozostali cudzoziemcy.

Uzyskanie zezwolenia na pobyt stały powoduje, że na wielu płaszczyznach sytuacja cudzoziemca nie różni się zasadniczo od sytuacji obywatela polskiego. Możliwość legalnego zatrudnienia i związane z tym prawo do ubezpieczenia oraz obowiązek płacenia podatku dochodowego, prawo do nauki na wszystkich szczeblach edukacji, do korzystania z pomocy społecznej, bezpłatnej służby zdrowia i świadczeń emerytalnych to najważniejsze z przywilejów cudzoziemca, który posiada kartę stałego pobytu. Natomiast w kwestii praw politycznych oraz możliwości uczestnictwa w sprawowaniu funkcji publicznych sytuacja cudzoziemca posiadającego zezwolenie na osiedlenie w Polsce nie wyróżnia go spośród innych cudzoziemców. Posiadanie karty stałego pobytu nie zmienia faktu, że nie jest on obywatelem polskim. Cudzoziemcom nie przysługuje czynne i bierne prawo wyborcze ani członkostwo w partiach politycznych, nie mogą też zajmować najwyższych stanowisk w państwie, oraz tych związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego, wymiarem sprawiedliwości, służbą wojskową¹⁶. Ograniczenia dotyczą także podejmowania zatrudnienia w niektórych zawodach wymagających specjalnych kwalifikacji (np. lekarz), bez uzyskania odpowiedniego zezwolenia. Pomimo tego, oczywiście wydaje się, że cudzoziemcy posiadający kartę stałego pobytu znajdują się w lepszej sytuacji niż pozostałe kategorie cudzoziemców.

3. Uwagi metodologiczne

Poniższe uwagi będą wstępem do analizy statystycznej tego wycinka legalnej imigracji do Polski jaki stanowią posiadacze karty stałego pobytu i służą wyjaśnieniu kilku spraw.

- Po pierwsze, dane statystyczne, na podstawie których zostanie przeprowadzona analiza pochodzą z Biura do spraw Migracji i Uchodźstwa w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych¹⁷. Są to dane zebrane z 49 Urzędów Wojewódzkich i dotyczą lat 1992-1995. Przed tym okresem statystyki nie były prowadzone systematycznie i nie nadają się do porównań.
- Po drugie, za wyjątkiem województwa warszawskiego, dane obejmują liczbę wydanych kart stałego pobytu w podziale na lata (1992, 1993, 1994, 1995) i w podziale na obywatelstwa.
- Po trzecie, podawane liczby są *sumą kart stałego pobytu wydanych po raz pierwszy i po raz kolejny* (to ostatnie w związku z zamieszkaniem na terenie innego województwa lub zniszczeniem albo utratą dotychczasowego dokumentu), dlatego nie odzwierciedlają w pełni rzeczywistej liczby osób z kartami stałego pobytu.
- Po czwarte, warto przypomnieć, iż na kartę stałego pobytu może być wpisana więcej niż jedna osoba, dlatego liczba kart stałego pobytu nie pokrywa się z liczbą osób posiadających karty stałego pobytu.
- Po piąte, pojawiające się poniżej obywatelstwo byłego ZSRR (B. ZSRR) należy interpretować jako obywatelstwo osoby legitymującej się paszportem wydanym przed rozpadem ZSRR. Nie można go porównywać z obywatelstwami Rosji, Ukrainy i innych republik byłego ZSRR. To samo dotyczy byłej Czechosłowacji i Jugosławii.
- Po szóste, osoba bez obywatelstwa to taka, która z różnych powodów zrzekła się swojego obywatelstwa lub została go pozbawiona, a osoba nieustalonego obywatelstwa to taka, która nie posiada żadnych dokumentów bez względu na to do jakiego obywatelstwa się przyznaje, zaś jego ustalenie na drodze formalnej jest utrudnione, na przykład z powodu braku przedstawicielstwa danego kraju w Polsce. Będę je traktować jako oddzielne kategorie, z tego powodu, że stanowią dość wysoki odsetek wśród osób posiadających karty stałego pobytu.

¹⁶ Zob. szerzej w: J. Jagielski "Status prawny cudzoziemca w Polsce", Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1997

¹⁷ Dzisiejszy Departament ds. Migracji i Uchodźstwa przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji

- Po siódme, należy pamiętać, że data wydania karty stałego pobytu nie jest równoznaczna z datą przyjazdu cudzoziemca do Polski. Obcokrajowiec może ubiegać się o kartę stałego pobytu już następnego dnia po przyjeździe, ale nie musi. Może spędzić w Polsce wiele lat zanim zdecyduje się na stałe osiedlenie.

4. Cudzoziemcy, którzy uzyskali kartę stałego pobytu w latach 1992-1995

4.1. Karty stałego pobytu wydane w 49 województwach

4.1.1. Rozkład przestrzenny

W ciągu 4 lat (1992-1995) w całej Polsce zostało wydanych 15312 kart stałego pobytu. Ich struktura według województw została przedstawiona na rysunku 1. Korzystając z niego i z danych dotyczących udziału poszczególnych obywatelstw można dojść do kilku podstawowych wniosków.

Dla celów analizy województwa zostały podzielone na VI grup, ze względu na liczbę wydanych kart stałego pobytu w latach 1992-1995.

Tabela 1. Liczba wydanych kart stałego pobytu w województwie warszawskim, w latach 1992-1995, w podziale na kontynenty i kraje pochodzenia.

EUROPA	1581	AMERYKA PÓLNOCNA	135
Europa Środkowo-Wschodnia	369	USA	90
<i>w tym:</i> Bułgaria	150	Inne	45
Jugosławia	75		
Węgry	53	AMERYKA POŁUDNIOWA	38
Czechy	35		
Inne	56	AZJA	389
		Bliski Wschód	165
kraje b. ZSRR	770	<i>w tym:</i> Syria	62
<i>w tym:</i> Rosja	288	Turcja	35
B.ZSRR	190	Inne	68
Ukraina	138		
Białoruś	62	Daleki Wschód	224
Litwa	41	<i>w tym:</i> Wietnam	124
Inne	51	Inne	100
Europa Zachodnia	442	AUSTRALIA I OCEANIA	16
<i>w tym:</i> Niemcy	75		
Szwecja	76	AFRYKA	73
Wielka Brytania	39		
Francja	41	OSOBA BEZ OBYWATELSTWA	199
Inne	211	OSOBA NIEUSTALON OBYWATELSTWA	29
		OGÓLEM	2460

Źródło: System obsługi cudzoziemców "Obcy" Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

W wyodrębnionych grupach województw województwo stołeczne (01) wybija się zdecydowanie na pierwsze miejsce z 2460 wydanymi kartami stałego pobytu w przeciągu badanego okresu, co stanowi około 16% ogólnej liczby (patrz tabela 1). Województwem stołecznym zajmę się dokładniej w dalszej części analizy.

Na drugim miejscu pod względem liczby wydanych kart stałego pobytu znajduje się województwo katowickie (27), które jednak stanowi już tylko 8% ogólnej liczby z 1247 wydanymi kartami stałego pobytu. Rozkład w podziale na kontynenty i niektóre kraje został przedstawiony w tabeli 2.

Następną grupę (III) stanowią województwa, które wydały od 500 do 1000 kart stałego pobytu. Są to województwa: wrocławskie (93) - 943 kart, łódzkie (47) - 812 kart, krakowskie (35) - 783 kart, gdańskie (19) - 617 kart i szczecińskie (81) - 610 kart

Grupa IV to województwa, które w ciągu badanego okresu wydały od 300 do 500 kart stałego pobytu. W jej skład wchodzi: województwo białostockie (05) – 432 kart, poznańskie (63) – 412 kart, lubelskie (43) – 357 kart, opolskie (53) – 348 kart, olsztyńskie (51) – 340 kart. Obejmują razem 12 % wszystkich wydanych kart stałego pobytu.

Od 200 do 299 kart stałego pobytu zostało wydanych w jedenastu województwach, które położone są na zachodzie i południu kraju (grupa V).

Najliczniejszą i ostatnią grupę stanowią województwa, w których wydano do 199 kart stałego pobytu w ciągu 4 analizowanych lat. Jest ich 26 i stanowią 21% ogółu wydanych kart.

Tabela 2. Liczba wydanych kart stałego pobytu w województwie katowickim, w latach 1992-1995, w podziale na kontynenty i kraje pochodzenia.

EUROPA	660	AMERYKA PÓLNOCNA	12
Europa Środkowo-Wschodnia	196	USA	9
<i>w tym:</i> Bułgaria	37	Inne	3
Jugosławia	41		
Czechy	45	AMERYKA POŁUDNIOWA	8
Inne	73		
		AZJA	93
kraje b. ZSRR	362	Bliski Wschód	62
<i>w tym:</i> B.ZSRR	122	Daleki Wschód	31
Ukraina	94	<i>w tym:</i> Wietnam	19
Rosja	74		
Białoruś	15	AUSTRALIA I OCEANIA	1
Litwa	9		
Inne	48	AFRYKA	41
Europa Zachodnia	102	OSOBA BEZ OBYWATELSTWA	391
<i>w tym:</i> Niemcy	44	OSOBA NIEUSTALON OBYWATELSTWA	41
Inne	58		
		OGÓLEM	1247

Źródło: System obsługi cudzoziemców "Obcy" Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

Siedem pierwszych województw, z I, II i III grupy, stanowi 48,3% ogólnej liczby wydanych kart stałego pobytu w całej Polsce w przeciągu 4 lat. Są to województwa z wielkimi aglomeracjami miejskimi. Wyraźnie widać, iż cudzoziemcy wybierają na swoje miejsce zamieszkania wielkie miasta (z dostępnych danych nie wynika, jaki odsetek wybiera miasto a jaki wieś, ale można przypuszczać, że większość z nich raczej wybiera duże miasta i jego okolice). Z miastem wiążą się zawsze większe możliwości, związane z łatwiejszym znalezieniem pracy i mniejszym ryzykiem jej utraty, na co wpływa dość niska stopa bezrobocia w dużych miastach w porównaniu z resztą kraju, ale też w dużym mieście łatwiej jest się cudzoziemcowi “wtopić w tłum”.

Widoczne jest także, że żadne z wymienionych województw nie leży we wschodniej Polsce. Może to wynikać z:

- utrzymującego się gospodarczego podziału Polski na obszary A i B, i większym uprzemysłowieniem tego pierwszego, a co za tym idzie ewentualnym przekonaniem cudzoziemców o lepszym życiu i większych możliwościach, oraz o bardziej “pękatych portfelach” Polaków, jeżeli brać pod uwagę potrzeby cudzoziemców prowadzących interesy,
- faktu, że dla cudzoziemców, którzy w przyszłości chcą emigrować dalej na Zachód, bliskość zachodniej granicy może mieć jakieś znaczenie. Oczywiście, należy raczej zakładać, że zamiarem cudzoziemców, którzy decydują się na przejście długiej procedury przyznawania karty stałego pobytu, jest pozostanie w Polsce na dłużej i że nie traktują oni Polski jako kraju tranzytowego. Jednak można przypuszczać, że dla niektórych kategorii migrantów, szczególnie tych zza wschodniej granicy, pobyt w Polsce (kraju, który nie jest dla nich synonimem Zachodu), jest tylko przystankiem w ich planach migracyjnych. Staje się to bardziej prawdopodobne, jeżeli wziąć pod uwagę kilka faktów. Po pierwsze, przyjazd do Polski ze względów formalno-prawnych jest łatwiejszy niż uzyskanie wizy, np. do Niemiec, po drugie, znaczącym może się wydawać podobieństwo języków, co ułatwia poruszanie się w nieznanym terenie, po trzecie, nie należy ignorować faktu, że posiadacze karty stałego pobytu uzyskują pewne przywileje, a przede wszystkim możliwość legalnego zatrudnienia. Są to jednak tylko hipotezy, nie dające się zweryfikować na podstawie dostępnych danych.

Tabela 3. Liczba wydanych kart stałego pobytu obywatelom krajów europejskich, w latach 1992-1995, dla województw z grupy III

Regiony pochodzenia	Województwo wrocławskie	województwo łódzkie	województwo krakowskie	województwo gdańskie	województwo szczecińskie
Ogółem	934	812	783	617	610
Europa	630	401	369	430	404
w tym:					
kraje b.ZSRR	418	224	204	236	237
Europa Zachodnia	132	118	78	145	116
Europa Środkowo-Wschodnia	80	59	87	49	51

Źródło: System obsługi cudzoziemców “Obcy” Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW.

W grupie IV po raz pierwszy pojawiają się województwa wschodnie: białostockie (05) i lubelskie (43). Są to obszary o największej liczbie wydanych kart stałego pobytu na wschodzie Polski. Potwierdza się różnica pomiędzy wschodem a zachodem kraju. Liczba kart stałego pobytu w tych województwach jest średnio dwukrotnie niższa niż w województwach zachodnich wyodrębnionych w poprzedniej grupie.

4.1.2. Kraje pochodzenia

Tabele 1, 2 i 3 przedstawiają ważną właściwość, która stanowi specyfikę nie tylko województw z grupy I, II i III, ale prawie wszystkich 49 województw. Największy odsetek kart stałego pobytu został wydany obywatelom krajów europejskich, a przede wszystkim obywatelom krajów byłego ZSRR (patrz wykres 1), z których na pierwsze miejsce wysuwają się obywatele Rosji, Ukrainy, Białorusi i Litwy. W pięciu województwach z grupy IV obywatelom krajów byłego ZSRR została wydana średnio połowa kart stałego pobytu. Dlaczego tak się dzieje? Polacy emigrowali na Zachód “mlekiem i miodem płynący” w celach zarobkowych, aby poprawić kondycję finansową swojej rodziny. Opierało się to przede wszystkim na zupełnie innej sile nabywczej dolara czy marki w porównaniu ze złotówką, co przed reformą Balcerowicza w 1990, pozwalało na szybkie wzbogacenie się. Tak i obywatele krajów byłego ZSRR, których warunki życia i płace są nieporównywalnie gorsze niż w Polsce, emigrują do naszego kraju głównie z powodów ekonomicznych. Może się z tym wiązać utrzymujący się po rozpadzie byłego ZSRR brak stabilizacji, niskie poczucie bezpieczeństwa i brak nadziei na zmiany. Obywatele byłego ZSRR wybierają Polskę z powodu bliskości i na pewno podobieństwa języków, co ułatwia komunikację i wejście w nowe otoczenie.

Jeżeli chodzi o cudzoziemców legitymujących się obywatelstwem kraju leżącego w Europie Zachodniej w grę mogą wchodzić różne kategorie osób. Reemigranci, powracający po 1989 roku do ojczyzny, osoby pochodzenia polskiego, obcokrajowcy, którzy zawarli związek małżeński z obywatelem polskim oraz inni cudzoziemcy, o których można powiedzieć tylko tyle, że motywy, skłaniające ich do przyjazdu do Polski są zróżnicowane i nie można nic o nich powiedzieć na podstawie dostępnych danych liczbowych. Dodatkowo, jeżeli chodzi o województwa położone przy zachodniej granicy, na następne miejsce pod względem liczby kart stałego pobytu po obywatelach krajów byłego ZSRR (od 47% w zielonogórskim do 57% w gorzowskim) wysuwają się Niemcy. Jest to jednak średnio 20 kart stałego pobytu, czyli o wiele mniej niż w przypadku krajów byłego ZSRR.

Ważną kategorią, na którą należy zwrócić uwagę są osoby bez jakiegokolwiek obywatelstwa (bezzaświadczeni). W województwie katowickim na 1247 kart stałego pobytu - 391 zostało wydanych bezzaświadczeniom co stanowi 31%! W województwie łódzkim - 20%. Prawie w każdym województwie kategoria ta pojawia się, a w wielu obejmuje stosunkowo dużą liczbę cudzoziemców. Wyjaśnienie wydaje się proste, ale trudno powiedzieć czy jedyne: to obywatele byłego ZSRR, w większości przypadków, zrzekają się swojego obywatelstwa, aby ułatwić sobie załatwianie wielu formalności.

4.1.3. Dynamika roczna

W tabeli 4 została przedstawiona dynamika roczna wydanych kart stałego pobytu w województwach z I, II i III grupy. Należące do nich siedem województw, obejmujących prawie 50% wszystkich wydanych kart stałego pobytu w Polsce, zostało wybranych do porównań.

Ogólna tendencja to wzrost liczby wydanych kart stałego pobytu w całym badanym okresie. Dobrym przykładem są województwa: gdańskie i wrocławskie. W pozostałych województwach w latach 1992-1994 mamy do czynienia z wahaniami liczby wydanych kart stałego pobytu, które w rezultacie doprowadzają do najniższej wartości w roku 1994. W 1995 roku następuje ogromny wzrost (w 27, 35, 81 prawie dwukrotny - patrz tabela 4). Tendencja ta potwierdza się, jeżeli wziąć pod uwagę tylko obywateli krajów byłego ZSRR (patrz tabela 5 i wykres 2). W województwie wrocławskim i gdańskim następuje stopniowy wzrost w latach 1992-1994 i skok wartości w 1995 roku. A w pozostałych występują wahania w latach 1992-1994 i wzrost w 1995. Może to być wynikiem tego, że we wszystkich tych województwach największy odsetek stanowią obywatele krajów byłego ZSRR (patrz wykres 1.). Należy jednak pamiętać, że w związku z długą procedurą przyznawania karty stałego pobytu oraz z niemożliwością stwierdzenia, na podstawie dostępnych danych, po jakim czasie od przyjazdu do Polski cudzoziemiec ubiega się o taki sposób zalegalizowania swojego pobytu, przedstawione rozkłady mogą nie mieć wiele wspólnego z rzeczywistością migracyjną.

Tabela 4. Dynamika roczna wydanych kart stałego pobytu, w latach 1992-1995, z uwzględnieniem województw z grupy I, II i III (liczebności)

Województwo	1992	1993	1994	1995	Ogółem
warszawskie	572	481	523	884	2460
katowickie	302	319	217	409	1247
wrocławskie	167	235	197	335	934
łódzkie	224	211	145	232	812
krakowskie	224	211	145	232	812
gdańskie	88	142	152	235	617
szczecińskie	121	164	116	209	590

Źródło: System obsługi cudzoziemców "Obcy" Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW.

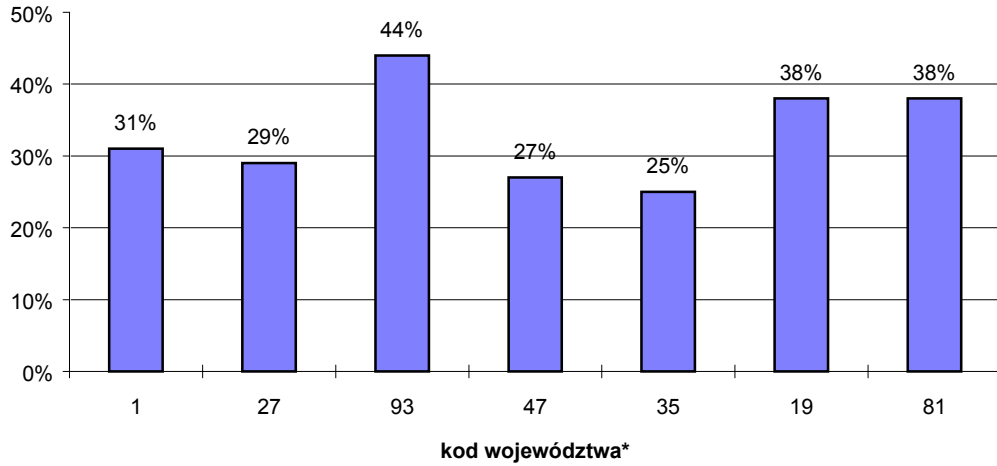
Tabela 5. Dynamika roczna wydanych kart stałego pobytu obywatelom krajów byłego ZSRR w województwach z grup I, II i III (liczebności)

Rok	warszawskie	katowickie	wrocławskie	łódzkie ⁴	krakowskie ³	gdańskie	szczecińskie
01	27	93	7	5	19	81	
1992	190	106	74	54	35	24	44
1993	159	64	89	56	40	46	70
1994	177	67	90	48	35	51	51
1995	230	109	155	66	94	115	94

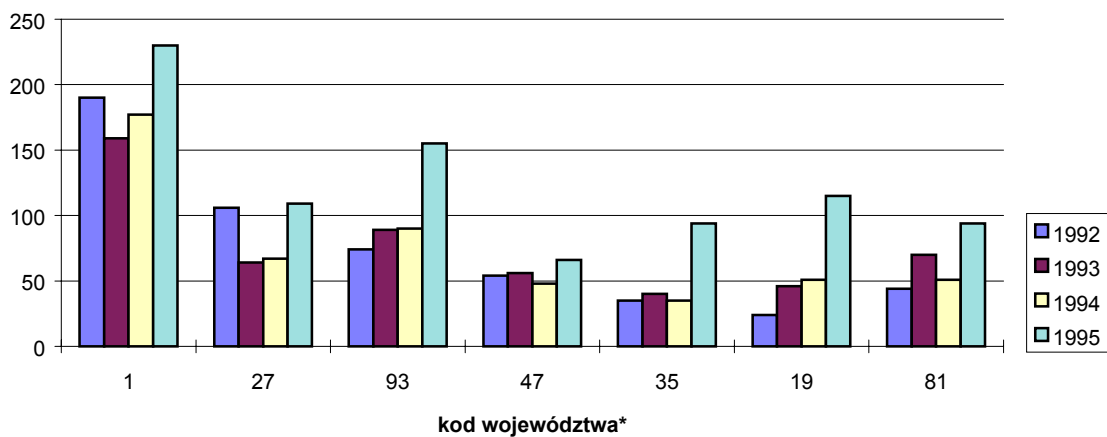
Źródło: System obsługi cudzoziemców "Obcy" Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW.

Wykres 1.

Procent obywateli b.ZSRR w ogólnej liczbie wydanych kart stałego pobytu w latach 1992-1995, w województwach z grup I, II i III

Wykres 2.

Dynamika roczna wydanych kart stałego pobytu dla obywateli b.ZSRR w województwach z grup: I, II, III (liczebności).

* patrz rysunek 1

4.2. Województwo stołeczne

Ze względu na największą liczbę wydanych kart stałego pobytu w województwie warszawskim, zajmiemy się nim bardziej szczegółowo. Jak już wyżej wspomniano, w okresie 1992-1995 zostało w nim wydanych 2460 kart stałego pobytu, co stanowi około 16% ogólnej liczby w całym kraju. Duże zainteresowanie stolicą jest na pewno spowodowane obecnością urzędów centralnych, ambasad i innych ośrodków przydatnych cudzoziemcom. Z drugiej strony, w świadomości wielu obcokrajowców, szczególnie tych bardziej "egzotycznych", z Azji, Afryki, Warszawa jest jedynym polskim miastem, o którym kiedykolwiek słyszeli. Uwidacznia się to w liczbie krajów pochodzenia. W województwie warszawskim, cudzoziemcy, którzy uzyskali kartę stałego pobytu w latach 1992-1995 pochodzą ze 107 różnych krajów, a w województwie katowickim już tylko z 73. Jest to wynikiem uzyskania przez obywateli niektórych krajów tylko jednej lub dwóch kart stałego pobytu przez 4 lata. Oczywiście liczba tradycyjnych imigrantów, o których była mowa wcześniej, jest większa niż w innych województwach, wystarczy porównać tabelę 1 i 2. W przypadku obywateli krajów Europy Środkowo-Wschodniej i byłego ZSRR liczba wydanych kart stałego pobytu była ponad dwukrotnie wyższa w województwie warszawskim niż katowickim, a w przypadku obywateli krajów Europy Zachodniej ponad czterokrotnie wyższa. Jednak, ogólnie wysoka liczba kart stałego pobytu, jest po części spowodowana wysokim udziałem obywateli innych kontynentów. Oprócz obywatelstw wyróżnionych w tabeli 1 jest jeszcze 90 innych, których wkład w ogólną liczbę kart stałego pobytu nie jest zbyt znaczący. Dodatkowo, liczba obywateli krajów rozwiniętych gospodarczo jest wyższa niż w innych województwach.

Rozkład wydanych kart stałego pobytu w poszczególnych latach jest przedstawiony w tabeli 6. Była już o tym mowa w punkcie 4.1.3. W tabeli 7 widać dynamikę roczną w podziale na kontynenty. Województwo warszawskie i w ogóle cała Polska cieszą się najmniejszym zainteresowaniem wśród obywateli krajów Afryki, Ameryki Południowej (łącznie z Ameryką Łacińską) oraz Australii i Oceanii. Azja jest najliczniej reprezentowana przez obywateli Wietnamu, Syrii i Turcji. Europa Zachodnia przez obywateli Niemiec, Szwecji, Wielkiej Brytanii i Francji. Europa Środkowo-Wschodnia przez Bułgarię, Czechosłowację (Czechy i Słowację), Węgry i Jugosławię (w tym powstałe po rozpadzie kraje). Rozkład kart stałego pobytu wydanych obywatelom tych państw w poszczególnych latach przedstawiony jest w tabeli 8.

Tabela 6. Liczba wydanych kart stałego pobytu w województwie warszawskim w poszczególnych latach

Rok	1992	1993	1994	1995	Ogółem
Liczba	572	481	523	884	2460

Źródło: System obsługi cudzoziemców "Obcy" Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW.

Tabela 7. Dynamika roczna wydanych kart stałego pobytu w województwie warszawskim w latach 1992-1995 według wybranych regionów pochodzenia (liczebności)

Regiony pochodzenia	Rok	1992	1993	1994	1995
Europa Środkowo-Wsch.		84	89	95	128
Europa Zachodnia		70	82	75	169
kraje b. ZSRR		190	159	177	230
Ameryka Płn.		32	31	30	42
Ameryka Płd.		5	13	10	10
Azja		69	54	86	180
Australia i Oceania		3	4	4	5
Afryka		14	14	19	26
osoba bez obywatelstwa		58	33	28	80
osoba nieustalonego obywatelstwa		27	-	1	1

Źródło: System obsługi cudzoziemców "Obcy" Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

Tabela 8. Dynamika roczna wydanych kart stałego pobytu w województwie warszawskim, w latach 1992-1995, według wybranych krajów pochodzenia (liczebności)

Kraje	Rok	1992	1993	1994	1995	1992-1995
Bułgaria		42	29	30	49	150
Wietnam		14	10	25	75	124
Czechosłowacja		10	17	14	35	76
Szwecja		18	15	22	21	76
Niemcy		9	8	9	49	75
Syria		12	14	14	22	62
Węgry		13	19	8	13	53
Francja		11	9	7	14	41
Wlk. Brytania		7	10	7	15	39
Turcja		8	5	7	15	35
Jugosławia		17	20	37	26	26
Inne		411	325	343	550	550

Źródło: System obsługi cudzoziemców "Obcy" Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW.

Tabela 9. Wykształcenie osób otrzymujących karty stałego pobytu w latach 1992-1995, w województwie warszawskim*

Lata	Wyższe	Średnie ogólne	Średnie zawodowe	Zawodowe	Podstawowe	Brak danych	Ogółem
1992	44.5	4.8	30.5	1.8	5.4	13.0	100.0
1993	50.3	11.0	28.2	1.0	5.0	4.5	100.0
1994	50.2	7.7	34.1	1.0	7.0	-	100.0
1995	51.2	24.4	15.3	1.2	7.2	0.7	100.0
1992-1995	48.8	9.8	29.0	1.4	6.2	4.8	100.0

Źródło: Dane Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

Tabela 10. Wykształcenie osób otrzymujących karty stałego pobytu w latach 1992-1995, w województwie warszawskim, w podziale na płeć*

Lata	Płeć	Wyższe	Średnie ogólne	Średnie zawodowe	Zawodowe	Podstawowe	Brak danych	Ogółem
1992	Mężczyzna	21.0	2.1	13.8	0.8	1.8	7.2	46.7
	Kobieta	23.5	2.7	16.7	1.0	3.6	5.8	53.3
1993	Mężczyzna	29.6	3.5	13.2	0.5	3.0	3.5	53.3
	Kobieta	20.7	7.5	15.0	0.5	2.0	1.0	46.7
1994	Mężczyzna	29.0	4.2	19.5	1.0	4.9	-	58.6
	Kobieta	21.2	3.5	14.6	-	2.1	-	41.4
1995	Mężczyzna	28.2	11.2	8.8	0.5	4.8	0.5	54.0
	Kobieta	23.0	13.2	6.5	0.7	2.4	0.2	46.0
1992-1995	Mężczyzna	26.5	5.0	14.2	0.7	3.6	2.8	52.8
	Kobieta	22.3	4.8	14.8	0.7	2.6	2.0	47.2

Źródło: Dane Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

* Tabele 9 i 10 dotyczą osób powyżej 16 roku życia

Tabela 11. Wiek osób otrzymujących karty stałego pobytu w latach 1992-1995, w województwie warszawskim (procenty)

Lata	0-16	17-24	25-34	35-44	45-54	55 i więcej	Ogółem
1992	6.3	4.7	21.0	32.0	16.0	20.0	100.0
1993	10.0	5.4	34.9	24.3	12.7	12.7	100.0
1994	12.2	6.4	34.5	23.2	12.1	11.6	100.0
1995	17.9	8.2	30.8	23.8	11.2	8.1	100.0
1992-1995	11.9	6.4	29.6	26.1	13.0	13.0	100.0

Źródło: Dane Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

Tabela 12. Wiek osób otrzymujących karty stałego pobytu w latach 1992-1995, w województwie warszawskim (procenty), w podziale na płeć

Lata	Płeć	Wiek	0-16	17-24	25-34	35-44	45-54	55 i więcej	Ogółem
1992	Mężczyzna		3.3	2.2	8.8	17.2	7.8	8.0	47.3
	Kobieta		3.0	2.5	12.2	14.8	8.2	12.0	52.7
1993	Mężczyzna		0.5	3.2	18.1	12.6	6.9	7.4	48.5
	Kobieta		9.5	2.2	16.8	1.7	5.8	5.5	51.5
1994	Mężczyzna		5.5	4.6	20.8	13.5	5.8	6.8	57.0
	Kobieta		6.7	1.8	13.7	9.7	6.3	4.8	43.0
1995	Mężczyzna		9.1	3.9	17.4	13.8	6.3	3.1	53.6
	Kobieta		7.8	4.3	13.4	10.0	4.9	5.0	46.4
1992-1995	Mężczyzna		5.3	3.5	15.9	14.5	6.7	5.9	51.8
	Kobieta		6.6	2.9	13.7	11.6	6.3	7.1	48.2

Źródło: Dane Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

Na koniec przyjrzymy się bliżej populacji osób, które otrzymały kartę stałego pobytu w ciągu 4 lat w województwie stołecznym. Zostaną zanalizowane trzy zmienne: płeć, wiek i wykształcenie (patrz tabele 9, 10, 11 i 12).

W całym badanym okresie udział mężczyzn i kobiet był prawie taki sam. Biorąc pod uwagę osoby powyżej 16 roku życia, czyli takie, które otrzymują własną kartę stałego pobytu, w 1992 roku było nieco więcej kobiet, a w następnych latach przeważali mężczyźni (patrz tabele 9 i 10)

Kategorie wiekowe przedstawione są w tabelach 11 i 12.

Średnio w badanym okresie największy odsetek, trzecią część populacji stanowią osoby młode, w wieku 25-34 lata. Tylko w 1992 roku w tej kategorii wiekowej było nieznacznie więcej kobiet, a w pozostałych o kilka punktów procentowych mężczyzn. Czwartą część populacji stanowi następna kategoria wiekowa: 35-44 lata, z kilkuprocentową przewagą mężczyzn we wszystkich latach. Czyli ponad 50% populacji osób, które otrzymały kartę stałego pobytu to osoby młode, w wieku produkcyjnym, uczące się lub pracujące, mające wpływ na rynek pracy. To one najczęściej podejmują decyzję o wyjeździe za granicę z zamiarem osiedlenia się na pobyt stały. Osoby starsze w wieku 45-54 lata obejmują 13% populacji. Tyle samo stanowią osoby powyżej 55 lat. Młodzież stanowi dość niski odsetek, średnio ponad 6%, a dzieci do 16 roku życia, wpisane zazwyczaj na kartę stałego pobytu jednego z rodziców, obejmują ponad 10 % populacji. W poszczególnych latach wzrósł udział

osób w wieku 25-34 lata, z 20% na prawie 35%, aby w 1995 roku ustabilizować się na poziomie około 30%. Wzrost ten jest spowodowany przede wszystkim wzrostem odsetka mężczyzn. I tak w 1993 o 10%, podczas gdy udział kobiet utrzymał się na poziomie od 12% do 16%. O prawie 10% zmniejszył się odsetek osób w wieku 35-44 lata, co spowodowane było podobnym spadkiem udziału mężczyzn i kobiet. Trzykrotnie wzrósł odsetek dzieci do lat 16, być może są wśród nich te urodzone już w Polsce, ale także te sprowadzane przez rodziny z ojczyzny po zaaklimatyzowaniu się w Polsce. Natomiast prawie dwukrotnie wzrósł odsetek młodzieży do 24 roku życia. Powód może być ten sam co w poprzedniej grupie wiekowej, a być może młodzież coraz częściej wiąże swoją przyszłość z emigracją.

Reasumując, w ciągu 4 lat wzrósł udział ludzi młodych. W 1995 roku ponad połowę stanowiły osoby do 34 roku życia, gdy w 1992 stanowiły one tylko trzecią część populacji. Wiąza się z tym dla naszego kraju takie konsekwencje jak obecność coraz większej liczby cudzoziemców w szkołach, na wyższych uczelniach i oczywiście na rynku pracy. Udział osób starszych po 35 roku życia, których obecność w mniejszym już stopniu wpływa na rynek pracy, ale w znacznie większym na świadczenia emerytalne, służbę zdrowia czy pomoc społeczną, zmniejsza się w przeciągu 4 lat o około 10%.

Przedstawione w tabelach 9 i 10 rozkłady poziomu wykształcenia ze względu na poszczególne lata i płeć dotyczą osób powyżej 16 roku życia. Na przestrzeni lat 1992-1995 średnio połowa osób, które otrzymały kartę stałego pobytu, posiadała wykształcenie wyższe, a trzecia część populacji - wykształcenie średnie zawodowe. Osoby z wykształceniem średnim ogólnym, czyli nie posiadające żadnego konkretnego zawodu, to średnio tylko 10% całej populacji. Wykształceniem podstawowym legitymowało się ponad 6% osób, a zawodowym niecałe 1,5%. Brak danych dotyczy osób, które nie były w stanie przedstawić żadnych dokumentów potwierdzających swoje wykształcenie. Wyraźnie widać, że posiadanie karty stałego pobytu jest ściśle związane z posiadaniem wyższego wykształcenia. Wśród osób z tym wykształceniem, tylko w 1992 roku kobiety nieznacznie przeważały nad mężczyznami. W następnych latach mężczyzn jest już więcej niż kobiet. Patrząc na poszczególne lata odsetek mężczyzn z wyższym wykształceniem rośnie. Największy, 9-procentowy wzrost zanotowano w 1993 roku. Odsetek kobiet praktycznie się nie zmienia. To znaczy, że ogólny wzrost odsetka osób z wykształceniem wyższym jest spowodowany przez wzrost udziału mężczyzn z tym wykształceniem. W poszczególnych latach odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnym zwiększa się, a z wykształceniem średnim zawodowym zmniejsza się. Zmiany te mają jednak wspólną cechę: zachodzą przede wszystkim w 1995. Wtedy mamy do czynienia z czterokrotnym wzrostem odsetka osób z wykształceniem średnim ogólnym i dwukrotnym spadkiem udziału osób z wykształceniem średnim zawodowym. W obu przypadkach udział kobiet i mężczyzn w tych zmianach jest podobny. Udział osób z wykształceniem zawodowym też spada, a z podstawowym nieznacznie rośnie. Brak danych w 1992 roku dotyczy 13% osób, gdy w 1995 już tylko niecały 1% osób nie może udowodnić poziomu swojego wykształcenia. Być może, możliwość udokumentowania poziomu swojego wykształcenia wpływa dodatnio na znalezienie pracy.

Czyli, w przeciągu lat 1992-1995:

- Zwiększa się nieznacznie udział osób z wyższym wykształceniem, dzięki wzrastającemu odsetkowi mężczyzn z tym wykształceniem;
- Zwiększa się udział osób z wykształceniem średnim ogólnym;
- Zmniejsza się odsetek osób z wykształceniem średnim zawodowym.

Cudzoziemcy bardzo elastycznie przystosowują się do warunków panujących na polskim rynku pracy, na którym najbardziej cenione są osoby zdolne do przekwalifikowania się, szybkiego zdobycia nowych umiejętności. Za takie uważa się osoby z wykształceniem wyższym i średnim ogólnym. Być może dlatego tak bardzo zwiększa się odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnym na rzecz zmniejszenia się odsetka osób z wykształceniem średnim zawodowym, które posiadając konkretny zawód mają trudności ze znalezieniem pracy. Oczywiście fakt, iż ponad połowa populacji osób, które otrzymały kartę stałego pobytu w latach 1992-1995, stanowią osoby z wyższym wykształceniem nie wynika tylko i wyłącznie z przekonania cudzoziemców, że na pewno uda im się w Polsce znaleźć pracę. Są także inne przyczyny, które sprawiają, że wśród osób decydujących się na migracje zazwyczaj przeważają osoby z wyższym wykształceniem. Można tu wymienić takie cechy jak: świadomość braku perspektyw rozwoju w ojczyźnie, chęć poznania i przeżycia czegoś nowego, sprawdzenia się w nowych sytuacjach oraz wiele innych.

Piotr Koryś

CUDZOZIEMCY PRZEBYWAJĄCY W POLSCE CZASOWO (NA PODSTAWIE WIZ POBYTOWYCH): LATA 1995 I 1996

1. Wprowadzenie

W niniejszym opracowaniu zostanie scharakteryzowana populacja obcokrajowców przebywająca w Polsce, w okresie 1995-1996, na podstawie wizy pobytowej. Szczególne miejsce w analizie zajmą osoby, które przebywały w województwie warszawskim.

Interesujące wydaje się opisanie sytuacji województwa warszawskiego na tle całej Polski. Warszawa jest miejscem, do którego obcokrajowcy (przynajmniej oficjalnie w Polsce przebywający) udają się najczęściej, tu otrzymuje wizy 20-30% przybyszów.

Źródła informacji użyte w tym opracowaniu to kwartalne statystyki wiz wydanych cudzoziemcom według województw i według krajów pochodzenia w latach 1995 i 1996 publikowane przez Biuro ds. Migracji i Uchodźstwa MSW (obecnie Departament ds. Migracji i Uchodźstwa MSWiA) oraz dane pochodzące z rejestrów wiz wydanych w województwie warszawskim w okresie od 29.04.1995 do 26.04.1996. Zestawienia publikowane przez MSW obejmują wszystkie przypadki, ale niestety zawierają ograniczoną ilość informacji. Dane pochodzące z rejestrów warszawskiego urzędu wojewódzkiego dotyczą tylko wiz pobytowych (nie obejmują wiz powrotnych i administracyjnych wiążących się z odmową przyznania wizy pobytowej), za to są dokładniejsze. Niestety takie dane dotyczą tylko Warszawy i województwa warszawskiego. W tym opracowaniu oparto się na danych próby wylosowanej z rejestrów urzędu wojewódzkiego w Warszawie. Liczy ona 940 przypadków wybranych spośród około 14600 przypadków (tj. 6.4% ogólnej liczby).

2. Zasady udzielania pozwoleń na pobyt czasowy

Zasady udzielania pozwoleń na pobyt czasowy są regulowane przez Ustawę o cudzoziemcach z dnia 29 marca 1963 (jednolity tekst został opublikowany w Dz. U. 7/1992 poz. 30)¹⁸.

Wiza jest zezwoleniem na przekroczenie granicy (art. 3) i pobyt w Polsce (art. 9). Wizy są udzielane przez polskie przedstawicielstwa zagraniczne i konsulów (art. 4.1). W kraju wizy udziela wojewodowie właściwi ze względu na miejsce pobytu. Wiza uprawnia do jednorazowego lub wielokrotnego przekraczania granicy, ale tylko w okresie wskazanym w wizie. Możliwe jest również określenie miejsca i innych warunków przekroczenia granicy.

Cudzoziemcowi można odmówić wizy (albo, jeśli jest zwolniony z obowiązku posiadania wizy - wjazdu na teren RP) jeśli działał na szkodę interesów Polski, został skazany za przestępstwo w Polsce lub za granicą, naruszył przepisy Ustawy o cudzoziemcach (a także przepisów wydanych na jej podstawie, przepisy celne, dewizowe lub o ochronie granic państwa) lub inne okoliczności czynią jego pobyt w Polsce niepożądanym.

¹⁸ Po zakończeniu prac nad tym opracowaniem została uchwalona przez Sejm nowa ustawa o cudzoziemcach (25 czerwca 1997). Siłą rzeczy zjawiska, o których będzie mowa poniżej, były regulowane przez starą ustawę z 1963 r.

Ustawa o cudzoziemcach ma charakter ogólny, generalny. Szereg dokumentów reguluje szczegółowe kwestie związane z wjazdem cudzoziemca do Polski, procedurą wizową i zasadami odmowy przyznania wizen (bądź unieważnienia wizen).

Aby wjechać do Polski cudzoziemiec musi dysponować dokumentem podróжным (paszportem lub dokumentem podróży dla osób o statusie bezpaństwowca) oraz zezwolenie na wjazd - wizę. Obowiązek wizowy został zniesiony w odniesieniu do niemal wszystkich krajów Europy oraz niektórych państw pozaeuropejskich na podstawie porozumień o bezosobowym ruchu wizowym (czas pobytu bezwizowego w Polsce jest ograniczony do pięćdziesięciu dni, choć jest to tylko ustalenie praktyczne¹⁹, nie mające oparcia w aktach prawnych). Oprócz tego zwolnione z obowiązku posiadania wizen są niektóre kategorie cudzoziemców np. osoby zatrudnione w komunikacji międzynarodowej (na samolotach, w pociągach itp.), zagraniczni korespondenci i dziennikarze (mogą wjeżdżać na podstawie akredytacji wydawanej przez Ministra Spraw Zagranicznych).

Nie jest określony (ani w Ustawie o cudzoziemcach ani w rozporządzeniach wykonawczych) maksymalny czas, na jaki może być przyznana wiza.

Instytucje odmowy wizen i odmowy wjazdu mają na celu uniemożliwienie przekroczenia polskiej granicy. Odmowa wjazdu dotyczy osób zwolnionych z obowiązku wizowego. Właściwie nie istnieją szczegółowe regulacje dotyczące przyczyn odmowy wizen bądź wjazdu, co pozostawia władzy publicznej dużą swobodę w podejmowaniu decyzji²⁰.

Organy właściwe dla wydawania wizen to polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsulowie za granicą, w Polsce - wojewodowie właściwi ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca oraz komendanci placówek kontrolnych Straży Granicznej (w przypadku wystawiania wizen na granicy).

3. Wizen wydane w Polsce w latach 1995 i 1996

3.1. Uwagi o danych

Dane zawarte w statystykach MSW są ubogim źródłem informacji. Publikowane raz na rok, zawierają kwartalne dane o ilości wydanych wizen według województw, w których wizen były wydane albo według krajów pochodzenia. Wyróżnione są wizen z pozwoleniem na pracę, pozostałe wizen pobytowe (bez wyszczególniania), wizen powrotne oraz wizen administracyjne (osobno odmowy przyznania wizen pobytowej i decyzje o wydaleniu). Brakuje też informacji o okresie ważności wydanych wizen.

3.2. Trend, struktura i sezonowość udzielania wizen

W roku 1995 wydano w Polsce 59200 wizen, z czego 42800 wizen pobytowych, 14100 wizen powrotnych i 2300 wizen administracyjnych. Wśród wizen pobytowych było 9057 wizen z pozwoleniem na pracę (21% wydanych wizen pobytowych). W ciągu kolejnych kwartałów widoczna jest tendencja do wzrostu liczby wydanych wizen, w kolejnych kwartałach wydano ich 13000, 13800, 14100 i 18300. Największe zmiany zachodzą w grupie wizen pobytowych innych niż 06 (z pozwoleniem na pracę) - w ciągu pierwszych trzech kwartałów ich liczba oscyluje w granicach 7 tysięcy (obserwowalny jest powolny wzrost), by w czwartym kwartale wzrosnąć o przeszło 50% do 11700 (z 7600 w trzecim kwartale). W przypadku wizen 06, poza sezonowością nie da się zauważyć żadnych charakterystycznych tendencji (najwyższa wartość, w trzecim kwartale - 2400, najniższa, w czwartym - 2100). W przypadku wizen

¹⁹ por. J. Jagielski; Status prawny cudzoziemca w Polsce, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1997 s. 29.

²⁰ por.op.cit., s. 33.

powrotnych wielkości skrajne to 3100 i 3800, wśród wiz administracyjnych dominowały decyzje o wydaleniu (2000). Wśród tych wiz też widoczna jest tendencja wzrostowa - od 400 przypadków w pierwszym kwartale do 600 w czwartym.

W roku 1996 wydano 62500 wiz, o 3300 więcej niż w 1995 (wzrost o ponad 5%). Tak jak w roku poprzednim w kolejnych kwartałach powoli rosła liczba wydawanych wiz, od 13200 w pierwszym (o 28% mniej niż w ostatnim kwartale roku poprzedniego), poprzez 15000 i 15200 w kolejnych kwartałach do 19100 w ostatnim. Najbardziej wzrosła liczba wiz pobytowych, o 2800, do poziomu 45600 (wzrost o ponad 6%). Liczba wiz powrotnych prawie się nie zmieniła i wyniosła 13800 (spadek o 231). Wzrosła ilość wydawanych wiz administracyjnych do 3000 (o 800, względny wzrost był największy - wyniósł 33%). Liczba wiz pobytowych z zezwoleniem na pracę spadła do 7000 (spadek o 2000 czyli o 22%), zmniejszył się też ich udział w ogólnej liczbie wiz pobytowych i wyniósł 11%. Przez pierwsze trzy kwartały roku 1995 liczba wydawanych wiz z zezwoleniem na pracę utrzymywała się na poziomie 2200-2400, by w czwartym spaść do poziomu 2000, a w pierwszym kwartale roku 1996 wydano już tylko 1500 takich wiz. Przez następne kwartały roku 1996 następował powolny wzrost, w ostatnim ponownie liczba wydanych wiz przekroczyła 2000. Pozostałych wiz pobytowych wydano 38600 (o 14% więcej niż w roku poprzednim), w kolejnych kwartałach odpowiednio 7700 (wzrost o 7%), 8800 (wzrost o 20%), 9200 (wzrost o 21%) i 12800 (wzrost o 10%). Silna tendencja wzrostowa jest zauważalna wśród wiz administracyjnych. Liczba odmów wiz pobytowych wzrosła o 25% do poziomu 400, liczba decyzji o wydaleniu - o 35%, do 2700. Wśród tych ostatnich jest widoczna stała tendencja wzrostowa. W pierwszym kwartale roku 1995 wydano 400 takie wizy, w ostatnim 1996 już 800, przeszło 2 razy więcej.

W ciągu ostatnich dwóch lat powoli wzrastała (w porównywalnych okresach) liczba wiz przyznawanych obcokrajowcom. Szczególnie zwraca uwagę gwałtowny wzrost liczby decyzji o wydaleniu, co świadczy albo o rosnącej liczbie cudzoziemców przebywających w Polsce nielegalnie albo o wzroście liczby przestępstw popełnianych przez cudzoziemców.

Liczba osób przyjeżdżających legalnie pracować w Polsce w ciągu ostatnich dwóch lat właściwie się nie zmienia. Widocznie zapotrzebowanie na zagraniczną (i legalną) siłę roboczą jest zaspakajane na takim właśnie poziomie - około 8 tysięcy osób rocznie.

Najwięcej wiz wydawanych było w ostatnim kwartale, zarówno w roku 1995 jak i 1996. Dotyczy to właściwie tylko wiz innych niż zezwalające na pracę.

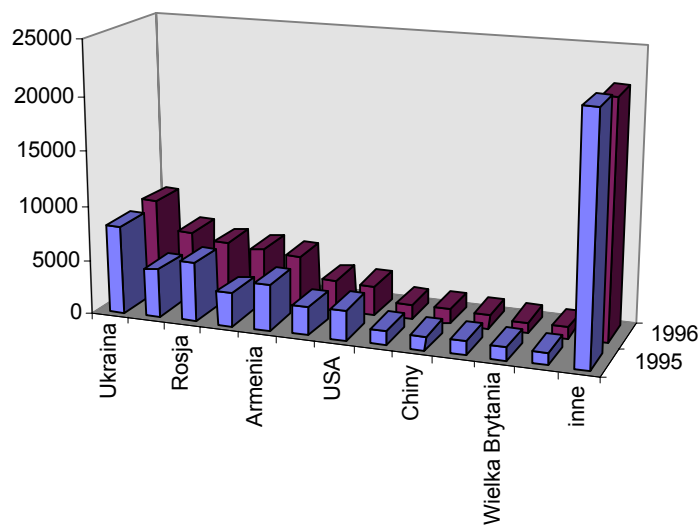
3.3. Cudzoziemcy według obywatelstwa

W 1995 roku 36900 wiz (62%) otrzymali obywatele 12 państw (spośród ponad 150), w 1996 roku otrzymali oni już 40800 wiz (65%). Wyróżniają się liczebnością obywatele krajów powstałych po rozpadzie ZSRR (Armenii, Białorusi, Rosji i Ukrainy), ale często wizy otrzymywali również obywatele krajów Europy Zachodniej i Ameryki Północnej (najwięcej z Niemiec, USA i Wielkiej Brytanii). W pierwszym przypadku są to zapewne wizy krótkookresowe (3-6 miesięcy) - tak przynajmniej jest w Warszawie, w drugim - wizy o okresie ważności na ogół dłuższym niż pół roku. 1800 wiz administracyjnych (78%) wydano w roku 1995 obywatelom sześciu państw (Armenii, Białorusi, Bułgarii, Rosji, Rumunii i Ukrainy). W rok później obywatele tych samych państw otrzymali już 2400 takie wizy (80%). "Wyróżniają" się obywatele Rumunii, którzy otrzymali 700 wiz administracyjnych w ciągu lat 1995-1996, co stanowi 44% wszystkich wiz im wydanych. Zazwyczaj Rumuni otrzymują wizy administracyjne za nielegalny pobyt w Polsce.

Tabela 1. Wizy wydane cudzoziemcom według obywatelstwa

Państwo	1995	1996
Ukraina	8029	8592
Wietnam	4437	5863
Rosja	5432	5211
Bułgaria	3016	4975
Armenia	4262	4662
Białoruś	2649	2791
USA	2753	2648
Niemcy	1353	1386
Chiny	1231	1372
Libia	1315	1296
Wielka Brytania	1219	1008
Jugosławia	1168	994
Inne	22298	21667
Ogółem	36869	40798

Źródło: Dane Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

Wykres 1. Wizy wydane cudzoziemcom według obywatelstwa

Źródło: Dane Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

3.4. Województwa docelowe

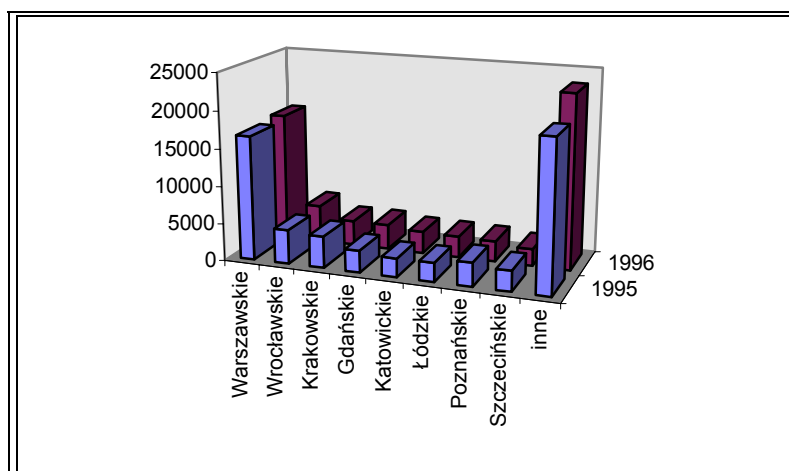
Zdecydowana większość obcokrajowców otrzymuje wize w sześciu województwach, w 1995 roku było to 66%, w 1996 - 63%. W kilku województwach można zauważyć znaczący udział wiz powrotnych: w roku 1995 w woj. krakowskim było to 47%, w łódzkim - 58%, w poznańskim - 53% (łącznie w tych województwach wydano 17% wiz, ale aż 40% wiz powrotnych), w roku 1996 w woj. krakowskim udział wiz powrotnych spadł do 28%, ale w łódzkim wzrósł do 71%, a w poznańskim do 67% (łącznie 14% wiz i 34% wiz powrotnych). Województwo szczecińskie wyróżnia się ze względu na liczbę wiz administracyjnych, w latach 1995 i 1996 wydano ich zarówno względnie jak i bezwzględnie najwięcej w Polsce. Prawdopodobnie jest to związane z próbami nielegalnego przekraczania granicy polsko-niemieckiej na Odrze. W roku 1995 wize administracyjne stanowiły 17% wiz wydanych w tym województwie (i 21% wiz administracyjnych wydanych w Polsce), w 1996 - 19% (i 14% w Polsce).

Tabela 2. Wize wydane w Polsce w latach 1995 i 1996 z podziałem na województwa

Województwo	1995	1996
Warszawskie	16612	17144
Wrocławskie	4494	4896
Krakowskie	4236	3343
Gdańskie	2938	3323
Katowickie	2483	2890
Łódzkie	2538	2806
Poznańskie	3180	2734
Szczecińskie	2768	2260
Inne	19918	23096
Ogółem	59167	62465

Źródło: Dane Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

Wykres 2. Wize wydane w Polsce w latach 1995 i 1996 z podziałem na województwa

Źródło: Dane Biura ds. Migracji i Uchodźstwa MSW

Stolicami województw, w których wydano najwięcej wiz są wielkie aglomeracje miejskie, położone na ogół dość daleko od wschodniej granicy (zza której przybywa znacząca

część migrantów wizowych). Miejscami przyciągającymi cudzoziemców są duże miasta. Przyczyn może być kilka. W dużych miastach najłatwiej znaleźć pracę (na ogół wyżej płatną niż gdzie indziej). Zdecydowanie łatwiejsza jest też aklimatyzacja. Stolicy najliczniej odwiedzanych przez migrantów województw to również najważniejsze w Polsce ośrodki akademickie, a przynajmniej w Warszawie studenci stanowią istotny procent migrantów wizowych (porównaj następny rozdział).

4. Rejestry wizowe

4.1. Wprowadzenie. Uwagi o danych

Poniższa analiza dotyczy okresu od 29.04.1995 do 26.04.1996, tzn. obejmuje niemal pełen rok funkcjonowania Wydziału Wizowego Urzędu Wojewódzkiego. Wykorzystano do niej dane pochodzące z dwóch rejestrów - cudzoziemców otrzymujących wizy i studentów (nie uwzględnianych w tym pierwszym rejestrze). Rejestry te zawierają informacje o obywatelstwie, typie wydanej wizy (zobacz też przypis 4). Spośród wydanych w tym okresie 14600 wiz (w tym 2761 studenckich i 11839 na pobyty czasowe) do próby wybrano co piętnastą (eliminując wizy anulowane i te, w których brakowało danych). Można przyjąć, że taka metoda doboru zapewnia reprezentatywność próby, a tym samym przyjąć, że wnioski w oparciu o nią wyciągnięte odnoszą się do całego rejestru. Niestety dane zawarte w rejestrach pozwalają w bardzo nieprecyzyjny sposób szacować czas pobytu osób otrzymujących wizę po raz kolejny (a takich w Warszawie jest większość), wiadomo tylko jak długo taka osoba może przebywać w Polsce w oparciu o obecnie wydaną wizę, nie ma natomiast informacji od jak dawna w Polsce jest. Pewnym zastrzeżeniem do przyjętego sposobu doboru danych jest fakt, że w wypadku otrzymania wiz przez grupę obywateli jednego państwa jednocześnie (np. rodzina, delegacja) powoduje on niedoszacowania²¹. Dwie pierwsze części raportu poświęcone są analizie danych odpowiednio z pierwszego i drugiego rejestru. W części trzeciej podjęta zostanie - wydaje się, że dopuszczalna ze względu na ten sam mechanizm doboru danych - próba łącznej analizy wszystkich danych.

²¹ Przykładem mogłaby być ok. 300 osobowa grupa Rumunów, która wiosną br. (ale już poza analizowanym okresem) otrzymała wizy administracyjne

4.2. Pobyty czasowe

4.2.1. Informacje ogólne

Przeanalizowano 754 przypadki spośród 11839, czyli około 6,4%, nie ujmując początkowo wiz dla studentów i ich rodzin. Dominowały 4 typy wiz²²: wizy z pozwoleniem na pracę, było ich 264 (35% całości); pobytowe prywatne, 187 (25%); dla osób towarzyszących, 142 (19%) i pobytowe handlowe, 101 (13%). Łącznie daje to 694 przypadki czyli więcej niż 90% wiz objętych badaniem. Wspomnieć też trzeba o dosyć licznej grupie obcokrajowców, którzy otrzymali wizy administracyjne. Takich osób było 24 tzn. więcej niż 3%²³.

Do analizy czasu pobytu, na który pozwala wydana wiza, przydatna wydała się pewna systematyzacja. Utworzone zostały cztery przedziały dozwolonej długości pobytu, z których dwa pierwsze uznać można za krótkie (0-2 i 3-5 miesięcy), a dwa pozostałe długie (6-8 i 9 miesięcy lub dłużej). Podział ten odpowiada podziałowi na okresy trzymiesięczne, z zastrzeżeniem, że wśród najdłuższych możliwe są pobyty dłuższe niż rok. Najliczniejsza jest grupa cudzoziemców przebywająca w Polsce dłużej niż 9 miesięcy (307 osób w próbie) i stanowi ona przeszło 42% ogółu²⁴, na pozostałe trzy przedziały przypada po ok. 20% (ok. 140 przypadków).

Analizując pod kątem długości pobytu cztery wskazane wcześniej typy wiz, okazuje się, że jedynie osoby otrzymujące wizy na pobyt prywatny otrzymują na ogół wizy na pobyty krótsze niż pół roku (ok. 60%). We wszystkich pozostałych przypadkach istnieje dodatnia zależność między czasem pobytu w Polsce a ilością wydanych wiz.

4.2.2. Kraj pochodzenia i długość pobytu w Polsce

Zarejestrowani cudzoziemcy pochodzą z 77 państw²⁵. Najczęściej przyjeżdżają ze Stanów Zjednoczonych, Wietnamu, Ukrainy, Rosji, Chin i Turcji. Łącznie z owych 6 państw pochodzi 330 obcokrajowców (z każdego z nich więcej niż czterdziestu) czyli 44%. Z następnych 11 państw (wszystkich, z których jest 15 lub więcej przybyszów) pochodzi 218 osób -29%. Przeważają mieszkańcy dwóch kontynentów - Europy i Azji. Z 32 państw Europy pochodzi 355 osób, a jeśli doliczyć Turcję - niemal 400, czyli odpowiednio 47 i 53% ogółu. Z 25 państw Azji pochodzi 280 osób (nie licząc Turcji 237) czyli 37 (31)%. Łącznie przybysze z Euroazji stanowią prawie 85% całej próby. Wśród Europejczyków jest 150 obywateli 13 państw UE (za wyjątkiem Grecji i Luksemburga)²⁶ i 160 mieszkańców państw bezpośrednio z Polską sąsiadujących (ok. 20%)²⁷.

²² Typy wiz (wg kodów stosowanych w rejestrach wizowych): 01 - przejazdowa; 02 - turystyka; 03 - służbowa; 04 - pobyt prywatny; 05 - pobyt handlowy, montaż; 06 - na pracę; 07 - lektorzy, wykładowcy, konferencje; 08 - kultura; 09 - dziennikarze; 10- sport; 11- studenci, doktoranci, stażyści, wykładowcy, lektorzy; 13 -osoby towarzyszące; 14- polowania; 15- działalność charytatywna

²³ Może to nie oddawać w pełni sytuacji rzeczywistej, gdyż wizy administracyjne często przyznawane są dużym grupom cudzoziemców równocześnie. Tak było np. w czerwcu br. z kilkusetosobową grupą Rumunów zamieszkujących nielegalne obozowiska w Warszawie.

²⁴ tu nie biorę pod uwagę 24 wiz administracyjnych.

²⁵ oprócz tego dwóch posiada genewskie dokumenty podróży

²⁶ można przyjąć, że mieszkańcy Europy a dokładniej państw z którymi Polska podpisała umowy o ruchu bezwizowym najczęściej przyjeżdżają omijając procedurę ubiegania się o wizy. Potwierdzają to np. dane wskazujące, że spośród 150 obywateli UE 109 przyjechało na dłużej niż 9 miesięcy, a kolejnych 16 na dłużej niż pół roku (co łącznie stanowi aż 83% spośród nich).

²⁷ zapewne jest to cecha charakterystyczna dla Warszawy. Szczególnie w rejonach przygranicznych procent ten może być wyższy.

Warto jeszcze podjąć ryzyko wskazania cech charakterystycznych przybyszów. Chińczycy i Wietnamczycy (łącznie 104 wizy) najczęściej otrzymują wizy pozwalające pracować, na ogół na dłużej niż na pół roku. Wizy do pracy otrzymało 66% z nich, z tego 75% na pół roku lub dłużej. Zdarza im się balansować na granicy prawa (3 Wietnamczyków otrzymało wizy administracyjne). Zapewne często wykonują prace proste bądź zawody nietypowe np. kucharzy. Stosunkowo liczne są grupy przybywających na pobyty handlowe - 15% (głównie Chińczyków) i osób towarzyszących lub członków rodzin - 11% (głównie z Wietnamu).

Amerykanie przyjeżdżają do pracy (31%, zdecydowana większość na dłużej niż 9 miesięcy), w interesach bądź prywatnie (36% wiz to wizy na pobyt prywatny, prawie połowa z nich na pobyt dłuższy niż 9 miesięcy). Na ogół dostają wizy długookresowe (65% na dłużej niż 9 miesięcy), często sprowadzają rodzinę (27% wiz przyznano osobom towarzyszącym).

Ukraińcy przyjeżdżają na krótko (60% otrzymuje wizy na krócej niż pół roku), na pobyty handlowe (ok. połowa) i do pracy (niecałe 40%). Stosunkowo często łamią prawo, o czym świadczą 4 wizy administracyjne (7%).

Podobnie wygląda portret Rosjanina. 14% wiz dla obywateli Rosji to wizy na pobyty handlowe (być może związane właśnie z biznesem), 33% to wizy na pobyty prywatne i 36% to wizy na pracę. Aż 9% wiz to wizy administracyjne. Rosjanie przyjeżdżają na dłużej niż Ukraińcy (50% na dłużej niż pół roku), choć nie da się tego porównać ze znacznie dłuższym czasem pobytu obywateli państw wysoko rozwiniętych.

Turcy przyjeżdżają do Polski na ogół w celach handlowych (prawie dwie trzecie), na dość długo (prawie dwie trzecie otrzymuje wizy na dłużej niż pół roku).

Generalnie można wyróżnić dwie grupy przybyszów: pierwsza - to mieszkańcy Europy Zachodniej, Ameryki Północnej i bogatych krajów Azji, druga - mieszkańcy byłych republik ZSRR i biednych państw Azji. Analiza posiadanych danych potwierdza, że tak wyróżnione grupy rzeczywiście różnią się między sobą. Mianowicie wśród 274 przypadków (36% ogółu) zaliczonych do pierwszej grupy dominują pobyty bardzo długie (65%) najczęściej związane z pracą. Wiele jest też osób towarzyszących (również na ogół przyjeżdżają na długo) oraz osób, które otrzymały wizy na pobyty prywatne. W drugiej grupie liczba wiz do pracy i na pobyty prywatne jest porównywalna z odpowiadającymi liczbami w grupie pierwszej, ale prawie nie pojawiają się osoby towarzyszące. Za to niemal wszystkie (22 z 24, ponad 90%) wizy administracyjne w analizowanej próbie dotyczą tej grupy. Również czas pobytu jest krótszy.

Posiadane dane pozwalają powiedzieć jeszcze kilka słów na temat rodzin, a dokładniej osób towarzyszących. Wizy dla osób towarzyszących otrzymało 142 osoby, najwięcej ze Stanów Zjednoczonych - 13% takich wiz, Francji - 9%, Jugosławii - 8%, Korei i Wietnamu - po 7% oraz Holandii - 6%. Łącznie z tych sześciu państw pochodzi przeszło połowa osób, które uzyskały takie wizy. Najliczniejsze są wizy na pobyty bardzo długie (76 wiz czyli 56% na pobyty dłuższe niż 9 miesięcy), liczniejsze niż w całej próbie (ogólnie jest 42% wiz na pobyty dłuższe niż 9 miesięcy).

4.2.3. Typy wiz

Warto jeszcze spojrzeć na problem przez pryzmat typu wizy. Wiz turystycznych jest 3%, na ogół wydawanych na krótki okres (ponad 80% na krócej niż 3 miesiące). Otrzymali je obywatele 17 państw i jeden bezpaństwowiec. Wiz służbowych jest 1%, otrzymali, je na ogół na długo, obywatele 5 państw. Wiz na pobyt prywatny jest 25%, w tym około 40% na krócej niż 3 miesiące, a ponad 25% na dłużej niż 9 miesięcy. Przyznane zostały obywatelom 53 państw. Z kolei 101 wiz na pobyt handlowy (13%) przyznano mieszkańcom 26 krajów, najczęściej na 6 miesięcy bądź dłużej. Wiz umożliwiających podjęcie pracy jest najwięcej - 35%. Przeszło połowa ich posiadaczy (a pochodzą oni z 46 państw) może przebywać w Polsce dłużej niż 9 miesięcy. Zarejestrowano ponadto 1% wiz związanych z dziennikarstwem,

kulturą, edukacją i nauką, oraz 16% wiz dla osób towarzyszących (przede wszystkim długookresowych).

Tabela 3. Cudzoziemcy według typu wizy

Typ wizy	Liczba przyznanych wiz
turystyczna	21
służbowa	9
pobyt prywatny	187
pobyt handlowy	101
praca	264
dziennikarstwo, edukacja, kultura	5
osoby towarzyszące	142
działalność charytatywna	1
Ogółem	730

Źródło: Rejestry Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie

4.3. Studenci cudzoziemscy

Studenci w analizowanym okresie stanowili 19% obcokrajowców, którzy otrzymali wizy.

Przeanalizowano 186 przypadków spośród 2761, (czyli 6,7%). Choć dominują wizy “studenckie”, nie brakuje wiz dla osób towarzyszących (28 czyli 15%). Studenci pochodzą z 58 państw, najczęściej przyjeżdżają na długo.

Najliczniejsza jest grupa Libijczyków (32 osoby - 17%), oni też przede wszystkim wykorzystują możliwości przyjazdu dla osób towarzyszących (aż 21 osób - więcej niż samych studentów!). Wielu też jest mieszkańców krajów byłego ZSRR (8 osób z Białorusi, 11 z Rosji i 17 z Ukrainy). Oprócz tego w Warszawie studiują liczni Wietnamczycy (17 w próbie), a także stosunkowo liczna grupa mieszkańców Czarnej Afryki (łącznie 19 osób w próbie). Nieliczni zaś (też stosunkowo) są przedstawiciele państw wysoko uprzemysłowionych (22 osoby w próbie).

Przyjazdy studentów charakteryzuje pewna okresowość. Aż 49 osób otrzymało wizy w październiku, 25 w listopadzie i 20 w grudniu. Łącznie to aż połowa próby. Ten kwartał - ostatni kwartał roku - rozpoczyna rok akademicki i wtedy potrzebne są wizy. To w pewnym stopniu wyjaśnia gwałtowny wzrost liczby wiz pobytowych wydawanych w Polsce w ostatnich kwartałach lat 1995-1996 (zobacz paragraf 3.2).

4.4. Analiza łączna

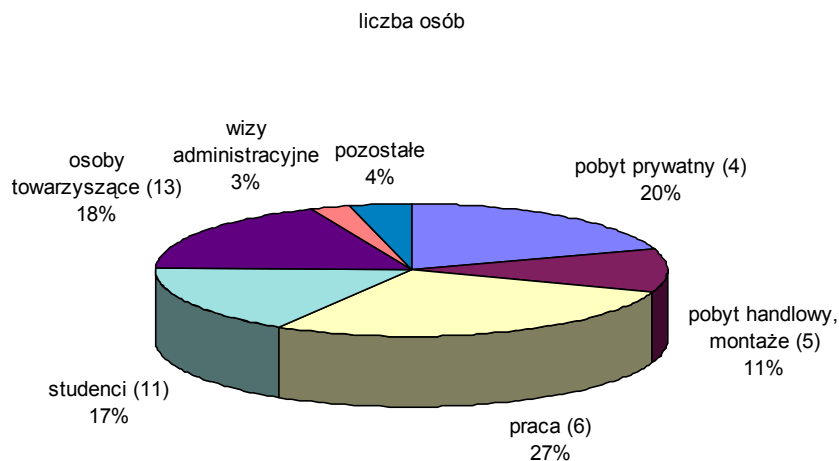
Tym razem badana próba liczy 940 przypadków, czyli 6,4% całości. Najwięcej wiz wydano przedstawicielom następujących krajów: Wietnamu - 79 (8%), Ukrainy - 76 (8%), USA - 70 (7%) i Rosji - 69 (7%). Wśród typów wiz najliczniejsze są wize z pozwoleniem na pracę (264 - 28%), pobytowe prywatne (187, 20%), dla osób towarzyszących (170, 18%), studentów (157, 7%) i na pobyty handlowe (101, 11%). Wysoki jest procent pobytów długookresowych: na krócej niż 4 miesiące przyjechało 20% osób, na 4-6 miesięcy 18% osób, na 7-9 miesięcy 16% a na więcej niż 9 miesięcy 43% osób.

Tabela 4. Podział migrantów ze względu na typy wiz

Typ wizen	Liczba osób	Odsetek osób
pobyt prywatny (4)	187	19,9
pobyt handlowy, montaż (5)	101	10,7
praca (6)	264	28,1
studenci (11)	157	16,7
osoby towarzyszące (13)	170	18,1
wize administracyjne	24	2,6
pozostałe	37	3,9
Ogółem	940	100

Źródło: Rejestry Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie

Wykres 3. Podział migrantów ze względu na typy wiz

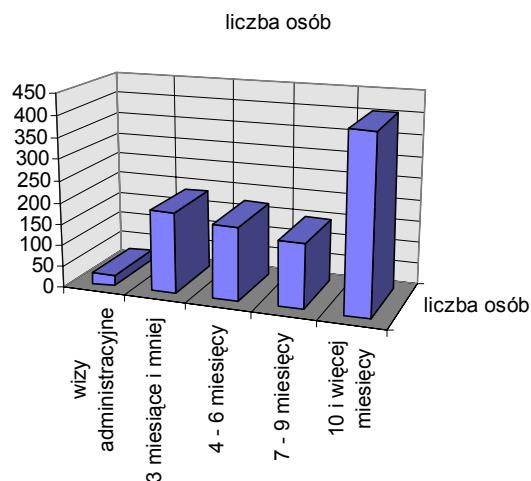

Źródło: Rejestry Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie

Tabela 5. Podział migrantów ze względu na możliwą długość pobytu

Długość pobytu	Liczba osób	Odsetek osób
wizy administracyjne	24	3
3 miesiące i mniej	188	20
4 - 6 miesięcy	172	18
7 - 9 miesięcy	150	16
10 i więcej miesięcy	406	43
Ogółem	940	100

Źródło: Rejestry Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie

Wykres 4. Podział migrantów ze względu na możliwą długość pobytu

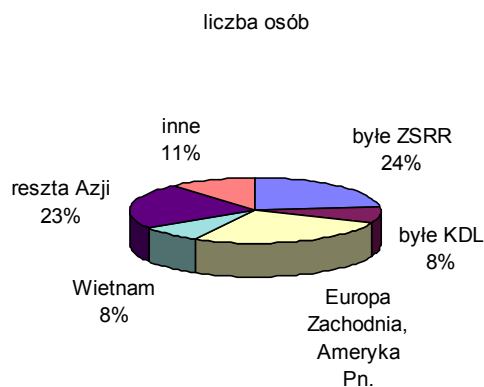
Źródło: Rejestry Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie

Można opisać migrantów dzieląc ich na sześć grup (tak jak przy opisie sondażu): mieszkańców byłego ZSRR, mieszkańców byłych krajów demokracji ludowej (ale tylko z Europy Środkowej), przyjezdnych z Europy Zachodniej i Ameryki Północnej (a dokładniej z Kanady i USA), obywateli Wietnamu, mieszkańców pozostałych krajów Azji oraz innych przybyszów.

Tabela 6. Podział migrantów ze względu na obywatelstwo

Region\kraj pochodzenia	Liczba osób	Odsetek osób
byłe ZSRR	221	24
byłe KDL	72	8
Europa Zachodnia, Ameryka Pn.	249	27
Wietnam	79	8
reszta Azji	214	23
inne	105	11
Ogółem	940	100

Źródło: Rejestry Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie

Wykres 5. Podział migrantów ze względu na obywatelstwo

Źródło: Rejestry Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie

Najwięcej jest osób z wysoko rozwiniętych krajów Europy i Ameryki Północnej - 27%. Najczęściej mają one wizę z pozwoleniem na pracę (37%), wizę dla osób towarzyszących (28%) oraz wizę na pobyt prywatny (20%) choć otrzymywali również pozostałe typy wiz, za wyjątkiem wiz na działalność charytatywną, dla dziennikarzy i na działalność kulturalną. Jedna osoba otrzymała wizę administracyjną. Dla tych osób wydano najwięcej wiz na pobyty służbowe i dla lektorów, wykładowców. Większość (2/3 osób) przyjechała do Polski na długo (na dłużej niż 9 miesięcy). Na krótsze okresy przyjechało nieco ponad 10%.

Liczni byli również migranci z terenów byłego ZSRR (24%). Przyjeżdżali oni na pobyty prywatne (33%), do pracy (25%), na studia (20%). Poza tym przyznawano im wizy na pobyty handlowe, dla osób towarzyszących, turystyczne (oraz pojedyncze - prawie wszystkich pozostałych rodzajów). Otrzymali dużo wiz administracyjnych (aż 6% otrzymało takie wizy), aż 60% wszystkich wiz administracyjnych. Najczęściej czas pobytu był ustalany na 3 miesiące i krócej (28%), choć osób, które mogły pozostać w Polsce 9 miesięcy i dłużej też było dość dużo (25%).

Mieszkańców Wietnamu było 8%. Przyjechali do Polski pracować (53%), studiować (14%) i jako osoby towarzyszące (23%). Często otrzymywali wizy administracyjne (4%). Otrzymywali wizy na długie pobyty - 40% na dłuższe niż 9 miesięcy, 32% na pobyty między 6 a 9 miesięcy.

Osób zamieszkujących w pozostałych państwach Azji było 23%. Przyjechali oni na pobyty handlowe (albo montaż) - 33%, do pracy (26%), na studia (13%) albo jako osoby towarzyszące (10%). Wiele osób otrzymało wizy na pobyty turystyczne (3%, ale 1/3 wszystkich takich wiz). 5 osób dostało wizy administracyjne. Najwięcej osób otrzymywało wizy na pobyty dłuższe niż 9 miesięcy (32%). Na pobyty krótsze niż 3 miesiące przyznano wizy 20% osób.

Mieszkańcy Europy Środkowej dostali 8% wiz. Najwięcej na pobyty prywatne (26%), na studia (17%) i dla osób towarzyszących (30%). W porównaniu z pozostałymi grupami nieliczne były wizy umożliwiające pracę (15%). Mieszkańcom Europy Środkowej jako jedynym przyznano wizy dla dziennikarzy i na prowadzenie działalności charytatywnej. Jedna osoba otrzymała wizę administracyjną. Niemal połowa z nich otrzymała wizy umożliwiające pobyt dłuższy niż 9 miesięcy, a 22% - na pobyt krótszy niż 3 miesiące.

Z innych niż wymienione wyżej krajów znalazło się w próbie 11% osób. Przyjechali oni na studia (36%), na pobyty prywatne (20%) albo jako osoby towarzyszące (30%), ale raczej nie do pracy (tylko 8%). Kilka osób otrzymało wizy turystyczne albo na pobyty handlowe. Nikt nie został wydalony z Polski. Niemal połowa osób otrzymała wizy na pobyty dłuższe niż 9 miesięcy, a ponad 20% na pobyty krótsze niż trzy i podobna liczba na pobyty od 3 do 6 miesięcy.

Wizy administracyjne najczęściej otrzymywali mieszkańcy krajów byłego ZSRR (60% takich wiz) oraz Azjaci (33%, w tym ponad 1/3 to Wietnamczycy). Wizy służbowe otrzymywali prawie wyłącznie mieszkańcy Europy Zachodniej i USA. Na pobyt prywatny najczęściej przyjeżdżali mieszkańcy byłego ZSRR oraz Europy Zachodniej i Ameryki Północnej. Większość wiz na pobyt handlowy otrzymali mieszkańcy Azji, ale raczej nie Wietnamczycy. Do pracy przyjeżdżali Azjaci, mieszkańcy Europy Zachodniej i USA oraz byłego ZSRR. Wizy dla lektorów i wykładowców otrzymali mieszkańcy Europy Zachodniej i USA oraz b. ZSRR, wizy na wjazd do Polski w celach związanych z kulturą albo dziennikarstwem otrzymali mieszkańcy Europy Środkowej i b.ZSRR. Jako studenci przyjeżdżali do Polski głównie Azjaci i mieszkańcy byłego ZSRR, a jako osoby towarzyszące - mieszkańcy Europy Zachodniej, Ameryki Północnej i Azji. Wizę na działalność charytatywną otrzymała osoba z Europy Środkowej.

5. Uwagi końcowe

Wizy są wydawane przeważnie na pobyty dłuższe niż trzy miesiące, szczególnie w przypadku osób, które mogą w Polsce przebywać bez wiz przez okres krótszy niż 3 miesiące. Najczęściej wydawane są wizy z pozwoleniem na pracę, duży jest też odsetek wiz studenckich, wiz na pobyt prywatny i wiz dla osób towarzyszących. Najwięcej wiz pozwalających pracować otrzymują mieszkańcy Europy Zachodniej i Ameryki Północnej, pomimo, że praca w Polsce jest na pewno bardziej atrakcyjna dla mieszkańców Europy Wschodniej i Azji (i chyba takich osób pracuje w Polsce więcej). Warszawa jest jednak miejscem wyjątkowym, ośrodkiem gospodarczym i administracyjnym o znaczeniu ogólnopolskim. Zresztą wielu migrantów z Azji albo byłego ZSRR próbuje znaleźć pracę na czarno.

Jako miejsce studiowania Polska jest atrakcyjna dla państw słabo rozwiniętych. Studentów z Europy Zachodniej i Ameryki Północnej jest niewiele. Bardzo niewiele osób otrzymało wizę dla lektorów i wykładowców choć wydaje się, że w Warszawie jest trochę takich osób (wiza - typ 7), być może niektórzy z nich otrzymują wizę "studencką" bądź inne.

Dane urzędowe nie mówią właściwie nic o czasie pobytu cudzoziemców w Polsce. Każdą wizę można na miejscu przedłużać i faktyczny czas pobytu migranta w Polsce może być nawet wielokrotnie dłuższy, niż okres ważności wizy, co potwierdza badanie sondażowe.

Przedstawione tu dane zdają się świadczyć o tym, że województwo stołeczne nie jest reprezentatywne dla całej Polski. Warszawa jest miejscem atrakcyjnym dla migrantów wizowych, w stolicy i województwie (choć pewnie głównie w stolicy) jest ich dużo więcej niż w jakimkolwiek innym miejscu kraju. Warszawa przyciąga wykwalifikowane kadry i ludzi świata biznesu, wielu jest w Warszawie studentów - obcokrajowców, bo to jest największy i najlepszy ośrodek akademicki w Polsce. To powoduje, że jest tu wielu mieszkańców krajów od Polski odległych. W innych województwach, a szczególnie w województwach przygranicznych charakterystyka przybysza jest inna niż w Warszawie.